

HAYPÁL TIBOR

Sej, szellők...

REGÉNY

BUDAPEST

Z-füzetek /90

**Sorozatszerkesztő
SIMOR ANDRÁS**

**Fedélterv és tipográfia
JORDÁN GUSZTÁV**

© Haypál Tibor

Egy koraérett népi kollégista kamasz fiú kóvályog a háború utáni koalíciós idők zűrzavaros politikai dzsungelében, s egyre aktívabban részt vesz az öntudatra ébredő munkások és parasztok küzdelmében...

Hősünk már az indulásnál belebotlott néhány elvtelen, jellemtelen, gátlástalan, alattomos karrieristába, akik ügyesen meglovagolván a különböző koncepciókat, gyengítették a mozgalmat.

Letölthető:

[\[PDF formátumban \]](#) [\[EPUB formátumban \]](#)

*„De jönnek új hadak, ha kell a semmiből,
akár a vad forgószelek,
sebzett földekről és a bányák
mélyéről induló sereg.”*

(Radnóti Miklós)

Eszembe jutott gyermekkorom nagy fekete bogara. A diófa alatt találtam rá, r hátára fordítottam. Kapálódzását kárörvendőn figyeltem, majd megkönyörültem rajta, s visszafordítottam a talpára. Gipszágyamból szabadulni, sajnos, nem ilyen egyszerű, nem a könyörülettől függ.

Ebéd után meglátogatott két rendőr. Balesetemről faggattak, de semmit nem tudtam nekik mondani. Hátulról ért a karambol, nem láttam semmit. Ütést éreztem, fájdalom nélkülit, s a kórházban tértem magamhoz.

Eseményekkel zsúfolt, mozgalmas életem mozdulatlanúságba dermedt. Unalmam beindította az emlékek kesze-kusza áramlását. Próbálom mederbe fogni őket. Ezerkilencszáznegyvenhét kibontakozásom első izgalmas esztendeje. Ezzel kezdem. Beleszűrődhet a gyermekkoromból is valami. De előrerohanni nem hagyom az emlékeket. Ki tudja, meddig tart fogságában a tehetetlenség?

Kiürült emlékekkel a semmibe bámulni szörnyűség lenne. Csak semmi kapkodás! Ráérek. Felidéző, dramaturg rendező, vágó, főhős és kritikus vagyok egy személyben.

Szobatársam kómában fekszik. Jelenem egyetlen szépséget, derűt, egészséget árasztó jelensége a nővérke. Viola nővér hasonlít Saroltára. Ő is húsz év körüli volt. Kreol. Duzzadt ajkú. Kissé molett. Melegfényű, nagy barna szemekkel.

Sarolta! Törzsemre szabott gipszágyamban jó rád gondolnom. Nagymestere voltál férfivá avatásomnak.

Úgy kezdődött, hogy a dekorációs brigádban együtt dolgoztunk a Megyeháza nagytermében. Sarolta a Magyar Kommunista Párt megyei bizottságán afféle mindenes volt: adminisztrátor, nyilvántartó és gazdasági felelős. Ő irányította a nagyterem díszítését a másnapi aktívaértekezletre. Hosszú, vörös vásznakot erősítettünk a falakra, majd

betűket vágtunk fehér kartonból, s gombostűkkel feltűzdeltük a jelszavakat a vászakra.

Későn kezdtünk. Két segítőtársunk sürgős ügyeikre hivatkozva otthagytak bennünket. Sarolta már csak bennem reménykedett. Sziszifuszi munkánkat türelmesen végeztük, s éjfél is elmúlt, mire befejeztük.

Sarolta ráült a pulpitus szélére, táskájából kis laposüveget vett elő, lecsavarta a kupakját, nagyot húzott belőle, s nekem nyújtotta.

– Nyugodtan ihatsz, most már nem keverjük össze a betűket.

Arcán a nevetéstől kétoldalt kis gödröcskék jelentek meg, széles szájában szabályos, vakítóan fehér fogak csillogtak.

Az italnak körteíze volt, égette a torkomat. Ahogy visszaadtam az üveget, megint ivott belőle, s számhoz nyomta.

– Cumizzon a fiúcska a születésnapomon. – Vigyáznom kellett, félre ne nyeljek.

Boldog születésnapot kívánva, kétoldalt arcon csókoltam, úgy, hogy kicsit a szánk széle is összeért.

Behúztuk magunk mögött a hatalmas diófa ajtót, kiléptünk a térre. Belénk mart a hideg, a felhő nélküli égen sziporkáztak a csillagok. A hold fényében némán állt a tér közepén a barokk Szentháromság-szobor, túloldalon a szecessziós stílusban épült Városháza kevélykedett, jobbról a Törvényszék, balról a Plébánia kerítette be a teret. Vékony, kanyargós, macskaköves kis utcácskák nyíltak minden irányban.

Saroltán béleletlen, kék szövetkabát volt, fázósan összesimultunk. Átkaroltam a derekát, megindultunk a lejtős úton hazafelé. Először bátortalanul a nyakát csókolgattam, várva a visszautasító letolást, készen állva a visszavonulásra. Aztán megálltam, magam felé fordítottam. Tenyerembe fogtam a fejét. Néztem a szemeit. Úgy szikráztak, mint az ég csillagai. Megcsókoltam a száját. Csókolóztam már diáklányokkal. Volt, amelyik kezét maga elé tartva védekezett, nehogy a melléhez érjek, s akadt fiúsán szikár, akinek nem volt mit védenie. Ereztem Sarolta meredeken kiálló melleit, ahogy hozzám lapulnak, s olyan mámor fogott el, amelyet még sohasem tapasztaltam. Az utcán váratlan zaj keletkezett. Megnyitottak szemben egy kaput. Megindultunk. Most már szorosabban fogtam a derekát.

A város egyetlen szállodája a front alatt kórház lett, majd a Népi Kollégiumot helyezték el benne. Zárva volt a tölgyfa kapu. A fiúk az emeleti hálószobákban aludták álmukat. Ha zörgetek, a fél várost fölverem. Tanácstalanul álltam. Sarolta megoldotta a problémát.

– Megalszol egy fotelben a pártbizottságon.

A kollégiummal szembeni tornyos, klasszicista stílusú épületben, az egykori Kaszinóban székel a pártbizottság. Régi feljegyzések szerint, ha Liszt Ferenc hangversenyt adott a városban, mindig ebben az épületben szállt meg. A ház kapuja mellett márványtábla, rajta Liszt profilja és az emlékező szöveg. Sarolta nagyméretű kulcsot vett elő táskájából, nyikorogva nyitódott a nehéz ajtó. Kör alakú lépcső vezetett az emeletre. A lépcsőház falán Dózsa-, Petőfi-, Kossuth-, Táncsics-képek. Kopott, széles falépcsők. Enyhén dohos, nehéz levegő. Az emelet első párnázott ajtaján Sarolta lenyomta a kilincset. Zárva. Káromkodásfélét mormolt fogai között.

– Gyere, iszunk még egyet!

Újabb, most már keskenyebb csigalépcső. Néhány perc és fent álltunk a toronyszobában.

– Te itt laksz?

– Itt.

Négy ablak, a négy égtájnak. A szoba uralja a várost. Minden irányban komor, sötét háztömbök. Gyér világítás. Babonázó szépséggel ragyog a hold.

– Ez volt Liszt szobája?

– Igen.

– Megértem, miért ragaszkodott hozzá.

Elhúzta a nehéz barna függönyöket az ablakokon. Megszűnt a külvilág. Magamhoz húztam. Megint éreztem a kemény, ruganyos melleket. A szája puhán, forrón szétomlott számon. Tapintatos lassúsággal kibontakozott karomból.

– Várjál, letusolok.

Végtelennek tűntek a percek. Megjelent végre. Fehér fürdőköpenye kiemelte kreol bőrét, fekete haján kékesen csillogott a fény. Boros üveget vett elő. Öntött. Ittunk.

A heverőre dőlt. Szépen ívelt lábán félrecsúszott a fürdőköpeny. A heverőhöz térdeltem. Csókolgattam a bokáját, s aztán egyre feljebb, feljebb. Orgonavirágszaga volt a testének. Simogatta a hajamat, majd gombolni kezdte az ingemet. Még soha nem dobáltam le magamról olyan hirtelen a ruhát, mint akkor. Mezítelenül, villámgyorsan mellé akartam feküdni, de megállított.

– Hadd nézzelek. Olyan vékony, finom csontú vagy, mint egy antik görög szobor.

Szétnyitotta a fürdőköpenyt. Életemben először láttam mezítelen nőt. Tetőtől talpig remegni kezdtem. Kiszáradt a torkom. Nem tudtam betelni vele. Széttárta a lábait. Közéjük szédültem. Nem tudtam, mit csináljak. A kezem tehetetlen volt. Próbáltam hímvezzőmmel nekimenni a dús, göndör szeméremszőrzet alatt lévő célpontnak, de alig értem hozzá, elélveztem. Rettenetesen szégyelltem magamat. Megsemmisültem. Sarolta magához szorított és nevetett.

– Te szűz vagy? Miért nem mondtad? Kis butuskám!

Úgy babusgatott, mint egy kisgyermeket. Arcán meghatódottság látszott.

– Gyere! – Behúzott a fürdőszobába. A langyos víz alatt érzéssel és gyönyörűséggel szappanozni kezdte a fütyimet. Gyorsan beállt a merevedés. Rohantunk vissza a heverőre, s most már ő segített a mézesbarlangba találni. A nyirkos, szoros, forró lyukban finom kis izmok mozogtak, húztak, szívtak befelé. Vonaglott alattam a teste. Atvettem a ritmust. Meleg leheletét arcomon éreztem. Nagyon erősen magához szorított. Sikoltás, nyöszörgés, sóhajok következtek, s aztán fáradtan, elernyedten félrefordította a fejét, mintha elszállt volna belőle az élet. Tovább mozogtam. Rögtön feleszmélt. Megint kialakult a ritmus. De ez már más volt. Aztán én is belezuhantam a boldog megsemmisülésbe, s utána elárasztott egy érzés, amit győzelemittasságnak lehet csak nevezni.

Sarolta félkönyékre támaszkodva néz és mosolyog.

– Úgy látszik, szűzfiú kellett nekem! – mondta. – Azt hittem, a sok szörnyűség után már sohasem tudok kielégülni.

– Mi történt veled?

Hasra feküdt. Szépen ívelt hátát, összezárt, formás lábait bámultam. Arca láthatatlanná lett, hangja idegenné.

– Velem? Semmi!... Mesélek majd neked egy lányról, szép volt és szűz, s tábori kuplerájba hurcolták...

Megfordult. Szemei könnyesek voltak. Kézbe vette poharát, fenéki kiitta, s elnyomta az álom.

Az izzó villanyfűtőtest mellett csendben kimentem a fürdőszobába. Zaj nélkül mosakodtam. Először éreztem igazán férfinak magamat. Három hónappal múltam

tizenhét éves. Magas növésem többnek mutatott.

Zsúfolásig telt a Vármegyeház terme az Újgazdák és Földhözjuttatottak Országos Szövetségének megyei aktivistáival. Legtöbbükön kommunista pártjelvényt látok, de sarlós parasztpárti jelvény is akad bőven. Azért vagyok itt, hogy a *Néplap*ot tudósítsam. Berger Dezső, aki mellett gyakornokoskodom, influenzás. Láza a negyvenet közelíti. A január vírusos influenzával tört a városra. A *Néplap* a Baloldali Blokk újsága, szombatoként jelenik meg.

Berger örökké mosolyog, akkor is, ha zavarban van. Hosszú, kopott bőrkabátban jár. Negyvenötben a szocdemeknél kezdte, negyvenhatban átpártolt a kommunistákhoz. Először megbízott, hogy MADISZ-híreket írjak, majd a NEKOSZ életéről is kért tudósításokat, s amikor megkedvelt, nehezebb feladatokat adott. Egyedül volt, kellett az ingyen segítség. Most pattanásig feszült vagyok. Az első nagy feladat előtt állok.

Barázdált, kemény, bajuszos arcok, kérges, lapátnagy tenyerek, munkától görnyedt vállak, viseltes ruhák, zsíros, disznóbőr csizmák, bakancsok, mély férfi zümmögés. Senki sem figyel a jelszavakra, amelyeket keserves igyekezettel tegnap este Sárival felraktunk. Van valami visszafogottság, merevség a mozdulatokban. Úgy viselkednek, mintha templomban lennének. Nem is olyan régen, más emberek jártak a Vármegyeháza nagytermében. Szokatlan a hely. Túllépi a falusi templomok méreteit. Aranyozott szélű karzatok. Drága bársonnyal terített asztal az elnökség részére.

Ajtó nyílik. Karcsú, feltűnően elegáns nő lép a terembe. Igazi úriasszony. Állja a férfi tekintetek keresztüzét. Széjjelnéz. Árad belőle a fölényes magabiztosság. Meglátja mellettem az üres helyet. Rám mosolyog. Szabad? Bólintok. Mellém ül. Kiveszi táskájából jegyzetömbjét és a hegyezett puha ceruzákat. Szünczy Etel, a megyei *Kis Újság* szerkesztője. Először kerülök a közelébe. Francia parfümöt használ. Formás lábain testszinű selyemharisnya. Tudom, hogy tehetséges, szellemes, művelt, s azt is tudom, hogy nem szereti a kommunistákat. Úgy látszik, Nagy Imrére, a Politikai Bizottság tagjára, mégis kíváncsi.

Szélesre tárt ajtó. Terembe lép az elnökség. Középre ül a vendég. Cvikkere csillog a fényben. Ilyennek képzeltem a Mikszáth-regények főispánjait.

Bereka Tamás, a megye kommunista agitproposa, akinek jól menő antikváriuma volt a háború előtt, feláll, köszönti a vendéget. Hangsúlyozza, hogy földosztó miniszter volt. Nehéz, kérges tenyerek tapsorkánja. A vendég jobb oldalán Balázs István, a Nemzeti Parasztpárt megyei elnöke ül, aki tizenkilences vöröskatona.

Nagy Imre feláll, köszörüli a torkát. Simít a bajuszán. Beszélni kezd. Dunántúli hanglejtésű paraszthangját hallom, ám a szabatos, választékos szöveg kiművelt emberre utal.

Figyelemtől feszülő arcok. Félelem és öröm, düh és mindent feloldó nevetés. Mintha nagy varázsló lenne a mikrofon mögött.

Amit mond, közismert, ahogy mondja, hatásos. A napokban robbant a leleplezés bombája. Összeesküvőket vettek őrizetbe. A Magyar Testvéri Közösség élén Dálnoki Veres Lajos tábornok, Horthy bizalmasa állt. Mit akartak? Eltiporni a köztársaságot, a demokráciát, visszaadni a földet a földbirtokosoknak.

A szót kérők az összeesküvők szigorú felelősségre vonását követelik, s ígérik, falgylüüléseken továbbadják a tájékoztatást.

Himnusz után Etel táskájába teszi a vaskos jegyzetfüzetet, ceruzáival együtt. Köszönés nélkül hátat fordít, s elsiet. Egyenes tartású, sudár termetét mindenki megnézi.

A környékeliek nem sietnek. Szoros gyűrűbe fogják Nagy Imrét. Kérdezzetik, s ő mindenkinek válaszol. Nyugodtnak, türelmesnek, közvetlennek tűnik.

Váratlanul felbukkan a gyűrű szélén Sarolta. Arca piros a kinti csípős levegőtől. Kipihentnek látszik. Hozzásietek. Meg akarom puszilni. Olyan, mint a jégcsap. Halkan, de nagyon határozottan mondja:

– Közöttünk nem történt semmi! Érted? Vedd pillanatnyi elgyengülésnek részemről... Te még nagyon fiatal vagy. Nekem vőlegényem van a központban. Még ma találkozni akarok vele. Nagy elvtárs megígérte, hogy elvisz. Légy jó fiú! Ne próbálj még négy szemközt sem bizalmaskodni!

Mintha fejbe kólintották volna. Alig ocsúdtam fel, már el is tűnt mellőlem.

– Beteg vagy? – kérdezte a kollégium naposa. Aztán azt is rögtön tudtomra adta, hogy éjszakai hiányzásomat beírta a Naposkönyvbe, s lakolni fogok a kollektíva előtt kicsapongásomért. A Naposkönyv olyan volt, mint a Hajónapló, mindent rögzített, semmi nem kerülhetett el figyelmét. Gondosan vezettük, amikor ránk került a sor, mintha történelmet írnánk.

– Beteg vagy? – kérdezte a szobatársam is. Kitelepített svábok bútoraival berendezett hálószobáink fűtetlenek voltak. Kikászálódtam a dunyha alól. Mosakodtam. Magamra kapkodtam a ruhát. Szobatársam, Páter, sápadt, pattanásos arcú fiú. Kitűnő tanuló. A háttérben nagy család, cselédsors. Krisztus nélküli szocializmust nem tud elképzelni. Máskülönből mindennel egyetért. Krisztus megóv bennünket attól, hogy gonoszok legyünk, mondogatja. Sublótunkon hazuról hozott fekete keresztje áll, rajta az alumínium Jézussal. Múltkor nevelni próbált. Elvágta végtelennek tűnő, monoton szövegét.

– Jézus jó szándékú ember volt, vagyonközösséget akart, de kiforgatták tanait, ráhivatkoztak az inkvizítorok is. Ne feledd! Szálast is buzgó katolikus volt... Páter! Te parasztgyerek vagy. Próbálj gyakorlatias lenni, mint az apád. Elfogadta a tíz holdat az egyházi birtokból, mert a sok éhes szájra gondolt. Apád pontosan tudja, kitől kapott és kitől nem várhatott soha semmit... A te szöveged túlságosan elvont és zavaros!

Páter konok ember. Ragaszkodik rögeszméjéhez. Egyéni tanulás után kölcsönösen kikérdezzük egymást. Legkisebb sejt a tanulópar. Felelnek egymásért a nagyobb kollektíva, a szövetkezet előtt. Nyolcán vagyunk a szövetkezetben, ha nem lennénk szegénylősek, a szövetkezetét kommunának hívnánk. A kollégium négy szövetkezetből áll. A szövetkezetek hetenként egy embert küldenek a népbíróságba. Mindig mást. A kollégiumi népbíróság hétfőnként maga elé citálja a fegyelem ellen vétőket. Büntetéseket szab ki. Súlyos esetben kollégiumi taggyűlés elé viszi az ügyet. Taggyűlési döntés lehet kizárás is... Félévenként kollégiumi vizsgán kerül mindenki személy szerint terítékre. Vizsgabiztos érkezik a NÉKOSZ-központból. Szóbeli és írásbeli vizsga. Kritika- és önkritikaszeánsz. Mérlegre kerül, ki milyen közösségi ember, ki hogyan tanul az iskolában, s mennyi mozgalmi munkát végez. Rossz tanuló vagy önző diák nem lehet népi kollégista.

Tulajdonképpen mi ketten Páterrel rendhagyó figurák vagyunk. Itt mindenki tisztességes értelmiségi pályáról álmodik, orvos, jogász, mérnök, pedagógus, közgazdász, mezőgazdász akar lenni. A kollégium társadalmi szükségletre neveli az új értelmiséget. Páter papnak készül, én firkásznak! Aki párba rakott bennünket, abban mindenesetre volt humorérzék.

Megbízom Páterben. Végtelenül tisztességes, szelíd, jóságos, türelmes, szívós, következetes.

Elmarasztalt a Népbíróság éjszakai kimaradásomért, büntetesként soron kívül beosztott napos szolgálatra. Ez nem csak azt jelentette, hogy éjfélig a folyosó végén, a

naposasztalnál kuporogtam, hanem azt is, hogy kenyeret szeleteltem, ételhordót cipeltem, ételt osztottam, mosogattam.

Hárman voltunk hatodikos gimnazisták, a Páter, Biricza meg én. Biricza árva volt. Apja meghalt a Don-kanyarban, anyjával szívroham végzett. Biricza a parasztpárti Népi Ifjúsági Szövetségben buzgólkodott, s egyszer kérdőre vont:

– Mit keresel te a komcsik között? Te parasztgyerek vagy! Köztünk a helyed.

– Te viszont nem vagy parasztivadék, úgy tudom, apád értelmiségi volt. *Te* mit keresel ott?

– Magyar vagyok!

– Én is.

– Zsidók vezetik a pártodat. Mondj egyet, aki nem zsidó!

– Rajk László, Nagy Imre, Kállai Gyula, van több is. De miért érdekes ez? Csak nem vagy antiszemita?

Elhallgatott. Óvatos és tartózkodó lett velem szemben. Később átlépett a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetségbe, amelyet kommunisták irányítottak. Most már egy helyen voltunk. Soha nem firtattam előbbi nézeteit. A kollégiumi estek politikai foglalkozásain Biricza aktív volt. Amikor Dálnoki Veress Lajos Magyar Testvéri Közössége lebukott, Biricza halált követelt rájuk. Külső vendégeink is szép számmal voltak, amikor a témát tárgyaltuk. Mindenki felfigyelt Biriczára.

Váratlan botrány robbant a vén gimnázium falai között. Lyukasóránk volt. Biricza padtársa, a langaléta Lehetz kiment a folyosóra, s a padon felejtett egy könyvet. Biricza beleolvasott. Az első mondat így hangzott: „Söpörjétek ki a zsidó-bolsevista szemetet az országból.”

Először nekem mutatta meg. Imrédy Béla könyve volt. Közben visszajött Lehetz, a gazdag hentes egyetlen fia.

– Kitől kaptad ezt a könyvet? – Biricza úgy kérdezett, mintha az egésznek semmi jelentősége nem lenne.

– Vadli tanár úrtól – válaszolt Lehetz unottan és ásított.

Biricza kiment a dobogóra és felolvasta az első mondatot. Néhány zsidó fiú is volt közöttünk. Mindenki elszörnyedt. A lassú észjárású Lehetz is kapcsolt, kirohant, hogy visszaszerezze a könyvet, de elkésett. Biricza már a folyosón volt.

Vadli Ödön történelemtanárt, aki zsíros falatokért Lehetzet korrepetálta, még aznap felfüggesztették állásából.

Berger cikket kért tőlem az ügryről a *Néplap* számára. Az eredeti címet kihúzta, s helyette ezt írta: „Támad a reakció” Néhány mondattal megspékelte. A lélekmérgezést összefüggésbe hozta a Magyar Testvéri Közösség összeesküvésével s Vadli Ödön egykori magyar élet párti tagságával.

Ettől a naptól kezdve a keresztény kurzuson nevelkedett tanárok gyanakodva mustrálgattak bennünket. Talán kicsit félték is tőlünk.

Sietve tanultam. Volt úgy, hogy hajnalban. Valaki szólt az érdekemben. A kollektíva már nem kérte számon, ha hiányoztam vagy nem vettem részt az apró-cseprő közösségi munkákban. Olvasták cikkeimet. Irigykedve büszkélkedtek velem.

Berger mellett mindent vállaltam. Megtanultam korrektúrát javítani, tördelni, megismertem a betűtípusokat. Gyakran inspekcióztam a nyomdában.

Negyvenhét januárjában részt vettem a Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszer-

vezetének közgyűlésén, amely: „Megvetéssel bélyegezte meg a sötét és bárgyú demokráciaellenes összeesküvést.” Majd rögtön utána arról tudósítottam, hogy a gazdaasszonyképző iskola cipőkészítő tanfolyamot indít: kukoricalevélből.

Az igazi nagy esemény hónap végén következett, amikor a kommunista megyei vezetés meghívta kiskisgazda partnereit baráti vacsorára. Berger kétnapos fejtágítón volt Budapesten. Nekem kellett tudósítani a barátkozásról. Szünczy Etel is ott volt. Az asztal végén ültünk, szemben egymással. Mustársárga pulóvert, fekete szoknyát viselt.

A kiskisgazda vezetők többsége kövér nagygazda volt. Fekete ünneplőjükből kivirított a végiggombolt nyakkendő nélküli fehér ing. Keményszárú csizmájukon csillogott a villanyfény. S mintha összebeszéltek volna, mindegyik kezében ötliteres fonott demizson himbálódzott, megtöltve borral, s az asztalra tették. Csak dr. Szentés főispán öltözködött úriember módjára. Sötétkék, csíkos angolszövet ruhájához fehérpettyes, piros csokornyakkendőt kötött. Az ötvenes éveit taposó ügyvéd már a háború előtt is kiskisgazda képviselő volt. Sima modora, ravaszsága, jó fellépése segítette a lavírozásban, összeköttetései messzire nyúltak. Tolókocsis, béna felesége mellett a megye legszebb úriasszonyai között válogathatott. Hírneves szoknyapecér, kitűnő társalgó, mulatni szerető és tudó ember volt.

A vendégeket Gállá Sándor megyei titkár fogadta. Darabos, lassú beszédű ember. Bányászportolóként csatlakozott a harmincas évek végén a kommunistákhoz. Megúsztta a letartóztatásokat, negyvennégyben néhány társával Titóékhoz szökött, s a Petőfi osztag partizánja lett. Gállá könnyen barátkozó, jó szervezőkészséggel megáldott vezető volt, de nehezebbre esett a beszéd. Kereste a szavakat, kínos szüneteket tartott, izzadt az arca, s a politikai nyelvezet helyett az egyszerű bányászok bárdolatlan szavait használta.

Bereka Tamás agitpropos, az egykori antikvárius beszélt helyette, aki büszke volt arra, hogy boltjába Móricz Zsigmond is betért vidéki riportútja alkalmával. Bereka hangsúlyozta, „a Magyar Közösség összeesküvése, annak ellenére, hogy kiskisgazda képviselők is részt vettek benne, nem vethet árnyékot arra a baráti együttműködésre, ami a két párt között a megyében kialakult”.

Válaszbeszédében Szentés főispán ilyeneket mondott: „Fűzzük szorosabbra egymáshoz a kapcsolatokat, magyar őszinteséggel próbáljuk meg a közeledést.”

Közben megérkeztek a kékinges, vörösnyakkendős rendezőgárdista lányok, a sárga színű, finom illatú orjalevessel. Majd sűrű paprikáslében úszó csülökpörkölt következett. Az étrendet omlós hájaskifli zárta.

Kifogytak a demizsonok, újabb borszállítmányok érkeztek. Fénylettek, kipirosodtak a nevető arcok, a beszéd egyre hangosabb, zagyvább, bábeli a zűrzavar... Gállá a központtól kapott pénzt a vacsorához. Tudom, az országban sok közös vacsora zajlik. Barátkozni kell. Ukáz! Egyik kéz üt, a másik simogat... Nyugaton felhördültek. Felbomlik a koalíció, megszűnik a demokrácia, kezdődik a diktatúra – harsogják. Meg kell cáfolni őket. Holnap minden újság beszámol a baráti estekről. A kiskisgazda újságok is. Minden újságot figyelnek a nyugati követségek. Az elemző munkával megbízottak hitetlenkedve futnak majd főnökeikhez. Ezeket a kommunistákat nem fejjel lefelé ringatták! Mit csinálnak a kiskisgazda középkáderek? Erőt éreznek. Elveszítették negyvenötös fölényérzetüket. Helyezkednek. Csupa testvéri összeborulást észlelni. Az elemzők szörnyülködnek a követségeken, amikor lapozzák a *Kis Újságot*, amely idéz Tildy Zoltán kiskisgazda köztársasági elnök, volt református tiszteletes belga lapnak adott nyilatkozatából: „Sohasem túrném el a feudalizmus, az ipari kizsákmányolás és az igazságtalanságok visszatérését.” Ugyanez az újság tudósít Gerő Ernő kommunista miniszter diósgyőri beszédéből. Többek között kijelentette: „Hála illeti a kommunista belügyminisztert, Rajk Lászlót.” 1947. január vége! Valami különös, eddig nem

tapasztalt, váratlan fordulatokkal teli korszak kezdődik. A nemzetgyűlés kiadta a nyolc megvádolt kiskisgazda képviselőt. A nemzetgyűlés többsége kiskisgazda, az államelnök, a miniszterelnök kiskisgazda. Az államvédelmi osztály bizonyítékokat tár fel. A kommunista belügyminiszter Rajk László most a baloldal legnépszerűbb embere. A nyugati követségek elemzői bizonyára ámulnak. Nagy a tömegmozgás, sok a baloldali tiltakozó gyűlés. Híres értelmiségi felszólalók is a *Szabad Népet* idézik.

A legszebb felszolgáló, aki a kórházban dolgozik, cigány lány. Kékesen fénylő, fekete hajához jól áll a gárdisták kék ingje a vörösnyakkendővel. Ceciliának hívják. Találkoztam vele a MADISZ-ban. Tegezzük egymást. A legfinomabb vörösbor nekünk hozza, és mosolyog.

Szünczy Etel egyenes tartással ül, nekikeseredetten iszik. Arca egyre sápadtabb. Bömbölnek a vastagnyakú kiskisgazdák, a bányász mély baritonján kontrázik, az antikvárius meg az ügyvéd beszélgetni szeretnének, de a gajdolás elnyomja hangjukat. Zsibbadok az erős bortól. Milyen jó ez az egymásra borulás! Bokámba nyilall a fájdalom. Bosszúsán nézek Ételre. Hegyes a cipője. Nevet.

– Gyere! Mit bámulsz? Tudod, hogy nyitva maradtak az oldalak! Húsz sort kell leadnunk az első oldalakra.

Jólesik, hogy tegez. Felér egy avatással. Sohasem szolt a cikkeimről, de tegezése azt mutatja, bevett a szakmába. Felsegítem a könnyű, puha, rozsdavörös hörcsögbundát, indulunk. Irigy tekintetek. Az egyik nyaknélküli atyafi felrikolt:

– Legjobb az újságíróknak! – Bamba röhögés a válasz. A bányász baritonja még utolér bennünket az ajtóban.

– Írjátok meg, hogy szeretjük egymást! – Valaki rákezdi: „Akácos út, ha végig megyek rajtad én...” Bekapcsolódnak a többiek is.

Nyirkos szél csap arcunkba. Kihalt az utca. Zörög a félig leszakadt csatorna bádoglemeze. Síkos az utca köve. Belém kapaszkodik Etel.

Meleg ólomgöz. Kattognak a szedőgépek. Előjön a mettőr, udvarias. Utolsó percben jöttünk. Bekísér az üvegfalú kalitkába. Három géppapírt teszek indigóval az írógéphez. Etel rutinból diktál, hibátlanul. Kettőt megkap a mettőr, egyet Etel a táskájába süllyeszt. A szedők megállnak néhány másodpercre, kocsányon lóg a szemük. Micsoda nő!...

Megint a gonosz szél. Láthatatlan macska kísértetnyávogása. Etel karja a karomban. Botladozik. Átfogom a derekát. Tántorog. Én is. Felszívódott a vörösbor ereje.

– Arra! – Etel a villasor utcájára mutat. Botorkálunk. Kulcsot vesz elő. Kizárja a kertkaput. Örökzöld bokrok között megyünk a bejáratig. Tágas előszoba törpepálmákkal, japánfenyőekkel. Némaság.

– Pesten vannak a nagybátyámék! – mondja, és belöki az egyik ajtót. – Gyere! – vetkőzik, mintha ott sem lennének. A széles franciaágy vetetlenül áll... – Mire vársz? Vetkőzz, te hülye! – Nincs semmi bántó a hangjában. Tényleg hülye vagyok, ahogy bávatagon állok. Úgy vetkőzöm, hogy közben egy pillanatra sem veszem le róla a szemem. Ledobja a melltartót. Kicsiny, feszes mellei vannak, rózsaszín bimbókkal.

Bebújt az ágyba, mellé zuhantam. Részegek voltunk. Lekattintotta a zöld ernyőjű lámpát az éjjeliszekrényen. Olyan volt a teste, mintha láz égetné. Beleharapott a vállamba. Szívta a nyakamat. Véresre marcangolta a számat. Tombolt. Kétszer is elalélt a boldogságtól, mire zsibbadt állapotomban eljutottam a csúcsra.

Bőséges reggeli után a könyvtárszoba csendes áhítata. Faburkolat. Zsúfolt könyvespolcok, mind a négy oldalon. Tetővilágítás. Micsoda kincs. Olyan, mint egy szép álom.

– Jártam a faludban. Beszéltek a családdodról.

– Igen! És?

– Dédapád, Keve Péter, nemzetőrtisztként harcolt Jelačić ellen. Szeretéágazó rokonságodban híres kálvinista prédikátort, kiscgazdaképviselet, vármegyei árvaszéki vezetőt, falubírot, vitézt találni. Apád kivételével csaknem mindenki a kiscgazdákhöz tartozik rokonságodból.

Ételből hidegség árad. Zöld ragadozó szeme megse rebben. Éjjel összekarmolt bőrömmön borzongást érzek.

– Nincs mit mondanod?

– Dózsáról sohasem hallottál?

Ez talált. Mintha apró repedés mutatkozna arca jegén.

– Dózsa az eszményképed?

– Ha meg akarsz érteni, válaszd le a rokonságról az én ágamat. Dédapámat a bukás után bebörtönözték. Betegen tért haza, gazdasága tönkrement. Nagypám már agrárproletár lett. Apám, a délceg Keve István, aki után minden lány bolondult, jó módú családba nősült, így lett kisbirtokos, néhány hold szőlővel.

– Elöttem mégis érthetetlen, hogyan lett kommunista?

– Az eset tényleg rendhagyó. Gondolom, csupán ezért izgatja a fantáziádat... A megfejtés tizenkilencez fűződik. Tizenkilenc áprilisában udvarolni kezdett apám hűgának a falu leggazdagabb parasztjának fia. Júniusban eljegyezte, szűli belegegyezéssel. Szeptember tizedikére kitűzték az eskűvő napját. Augusztus elején megbukott a komműn. Augusztus tizedikén a vőlegényt kitagadással fenyegették szűlei a hozomány nélküli lány miatt, ezért felmondta az eljegyeztést. Augusztus tizenkettedikén apám hűga lűgot ivott, szétmarta a torkát, meghalt... Ettől kezdve apám kereste az utat azokhoz, akik tizenkilenc néhány hónapjában megleckéztették a pökhendi, dölűfös gazdagokat.

– És a fiú követé az ő atyját!

– Igen! Nem akarok szegényeket és gazdagokat. Egyenlő esélyeket szeretnék, és kiváltságok helyett demokráciát.

A hangja gűnyos. – Ez szépen hangzott. És mit gondolsz, ha hatalomra jutnak az elvtársaid, lesz demokrácia? Nem lesznek kiváltságosok?

– Ha ebben kételkednék, pillanatra sem álltam volna közűjük.

– Én pedig azt mondom, véres terrort jelent a győztes bolsevizmus!

Mintha leköptek volna. Eszembe jutottak a nyakatlan kiscgazdák, akik a bányászából lett titkárt részegen ölelgették, lapockáját veregetve. Azok parasztok. Etel úriasszony. Azok hajlanak az összeborulásra. Etel irtózik tőlünk. Mi keresnivalóm van nekem itt? Felállok.

– Mielőtt elmégy, mutatok valamit! – Kiemel a jobb oldali könyvfal aljából, a bekötött újságok közül egy vaskosát. Ráteszi az asztal zöld posztójára. Felnyitja a papírszelettel jelölt helyen. Rábök egy képre.

Olvasom az aláírást: „Orsós professzor, európai híű magyar tudós Berlinben átnűjtja a katyni halálárkok tanulmányozására kikűldött nemzetközi bizottság jegyzőkönyvét dr. Conti német birodalmi egűszségűgyi vezetűnek.” Megkeresem a címoldalt: *Magyar Futár*, 1942. évfolyam. Úgy érzem, mintha varangyos békához nűltem volna.

– Ezzel akarsz meggyűzni? – kérdezem. – Goebbels hazugságaival?

Etel arcizmai megfeszülnek, szája pengevékony. – Ne félj, nem vagyok fasiszta. Láttam, bámultad a férjem arcképét az éjjeliszekevényemen. Tudod, kik lövették agyon a főhadnagyomat? Szalasiék! Nem volt hajlandó fölesküdni. Bujkált. Elfogták. Agyonlőtték. Huszonnégy éves volt. Torkig vagyok minden fasisztával, de Orsós professzornak hiszek, közeli rokonom... A halálos tarkólövések időpontját meg lehetett állapítani. A németek később jelentek meg azon a vidéken... Sztálin a nyugati demokráciáktól magas kitüntetésekkel kapott. Mégis azt mondom, fanatikus hóhér!

– Nekünk, azt hiszem, már nem lehet több mondanivalónk egymásnak. Sajnálom, hogy összehozott a sors bennünket – mondtam, s valósággal menekültem előle.

Még utánam kiáltott, sírós hangon. – Keserves napjaid lesznek, ha rádöbbenysz, hogy nekem van igazam!

Micsoda förtelmes élet. Egyik órában mennyországban érzem magamat, a másik óra a pokol tornácát nyújtja.

Botorkálok a síkos úton. Negyvennégy december elsejére gondolok... Apámmal, anyámmal a pincében kuporgunk, boroshordók között. Mély pince. Hosszan nyúlik az épület alá. Éktelen fegyverropogás, aknák robbannak az éjszakában. Lent a pincében úgy hallom, mintha sebesültek jajgatnának, s csak hajnalban, amikor előmerészkedünk a beállt csendben, döbbenek rá, a tyúkok vertyákolnak különös, síró hangon ólukban. Kihalt utcára látunk dombon levő udvarunkból. Kisvártatva megjelennek a katonák. Lopakodva mennek a kerítések mellett. Ruhájuk földszínű, kezükben fegyver. Aztán megint üres az utca. Fél óra elteltével két fiatal katona jelenik meg nálunk. Átkutatják a házat. A füstölőre fegyvert szegeznek. Amikor kinyitom az ajtaját, s meglátják a sonkákat, kolbászokat, nevetnek. Pirospozsgás nagyanyám a sparhelt mellett ül, simogatják az arcát: bábuska, bábuska. Anyám széles tálon disznótorost kínál, apám bort tölt a kancsóból a poharakba. Először neki kell inni. A katonák lehajtják a bort, fálnak egy szelet pecsenyét és rohannak kutatni a szomszéd házat. Az udvaron a magasabbik körbemutat: „Burzsuj! Burzsuj!” Később megértettem, hogy az ő szemükkel nézve a falu csupa kis- és nagyburzsujból állt...

Be kell mennem a rendőrségre. Óriási szenzáció készül. Elfogták a hentes Csiszlit. Nyolc csontvázat találtak, hátul a kertjében elásva. Eltűnt menekültek maradványai. Állítólag húsból kolbászt készített. Már az egész város beszéli. Bohus nyomozót jól ismerem. Talán elkotyog valamit. Csiszlinél a legnagyobb húshiány idején is lehetett kolbászt kapni. Jól fűszerezett, ízletes kolbászt. A fene egye meg, még az evéstől is elmegy az ember kedve, ha erre a förtelemre gondol. A kapitányság felé veszem az irányt.

– Bohus hadnagy bajtárs vidéken van – mondja az ör a kapuban és tovább topog, lilára fagyott arca barátságatlan. Rengeteg a bűntény. Megnőtt a rendőrség tekintélye. Teljes gőzzel dolgozik... Bohus mesélt nekem a Magyar Közösség felépítéséről. Legkisebb sejtjük tíztagú és családnak hívják, vezetőjüket családfőnek, a családokat összefogja a nemzetség, a nemzetségeket a törzs, a törzseket a Hetes Bizottság, vagyis a hét vezér... Hol élnek ezek?

Végre a kollégium kapujában vagyok. Teljesen átjárt a hideg. Sárgaborsófőzelék szaga érződik a kapualjban. Készül az ebéd, összeszalad a nyál a számban, nagyot nyelek. Ebéd után nekiesek a tanulásnak, be kell pótolnom a kiesett órákat.

Mielőtt belemerülnék a matematikafeladat megoldásába, feldereng előttem Etel gyűlölettől izzó arca. Sztálin maga az ördög számára. Sztálinról szobatársammal, Páterrel is beszéltem. Egyszer nézegettük a klasszikusok képeit egy könyvben. Azt mondja a Páter: Marx, Engels, Lenin tipikus értelmiségiek, mellény, fehér ing, nyakkendő... de Sztálin olyan, akár az öregapám, amikor nyakig gombolja magán a

munkaruhát.

Az utóbbi időben egyre közelebb kerültem Violához. Amikor éjszakás, bejön, leül az ágyamhoz, beszélgetünk. A sűrű félhomály legmélyebb titkait is előcsalja belőle. Panaszkodik élettársára, aki játssza a macsót és pipogya, gyorsan kielégül, kiszáll, nem törődik vele. Dicsén az öregedő férfit, akivel összehozta egyszer a sors. Érezte vele, hogy a teste kincset ér, jár neki a rajongás, a hódolat, az alázat, az oldódás, a kielégülés. Tehetetlenségemben a lelkére próbáltam hatni. Szerelmes verseket suttoztam neki. Nem is gondoltam, hogy a versek milyen lenyűgöző hatással lesznek a gyakorlatias észjárású Violára. Heinnch Heine „matrác sírból” küldött üzenete felkeltette irántam szánalmát.

*„Virulni sok virágot láttam,
de kényes voltam nagyon:
nem hajoltam le, s elváltam
mellettük gőgös lovamon.*

*De most, hogy ágyamon zihálok,
s megásták már a síromat:
a le-nem-szakított virágok
gúnyos illata fojtogat.”*

Van megváltás! Viola a megváltóm. Egyre gyakrabban nyitja az ajtót, kihúzza az ülökét ágyam alól... Most Ady van soron. Lázadó, bús, dacos versek. Szerencsére rengeteg vers van a fejemben. Viola valósággal kinyílik a bűvös szavaktól. Simogatja az arcomat. Elérzékenyülök, mint egy kisgyerek. Mély rejtekhelyéről előmerészkedik lappangó bátorságom. Megfogom a kezét és behúzom a paplan alá. Tudja, mit akarok. Amikor megtalálja, markolászni kezdi. De a konok, vén dög most béna. Sírás fojtogat. Feladja a reményt, megint az arcomat simogatja, mohón csókolgatom a kezét.

Vigasztalásként elmondja, hogy ő is boldogtalan, mert megcsalta az élettársa. Sértett hiúsága gyűlöletbe csap át, s azt mondja: egy csúf girnyóval feküdt le, hűljön rá a bőr!

Hűljön rá a bőr! Igen, világosan emlékszem, ez volt Cecilliának, a szép cigány lánynak is a legelkeseredettebb átka. A kommunista-kisgazda közös vacsora után, ahol felszolgálóként duzzogva szemlélte flörtömet Etellel, egy rozoga kéttonnás tehergépkocsi platóján hozott össze bennünket ismét a sors.

Kettőnkön kívül Pacskó doktor ült a penicillines szérummal teli ládák között. Elöl, a sofőr mellett, rendőr terpeszkedett. Negyvenhét tavaszán a kormányzat elég muníciót szerzett ahhoz, hogy az egész országban, de különösen az orvos nélküli apró falvakban, megindítsa hadjáratát a háborúban elterjedt nemi betegségek ellen.

Három apró faluban ugyanazt tapasztaltuk. A híg, savós, majd sűrű, gennyes váladékot kamillás főzettel mosták le, ha kankót észleltek. Szervezetük is védekezett, s a kórokozók visszahúzódtak, megbújtak a nemi mirigyekben, aztán kiújultak, férfiakon átterjedtek a prosztatára, nőknél a petefészerekre. Majd csak elmúlik, gondolták a betegek, s a betegség terjedt. Legnagyobb veszedelmet a ritkábban előforduló vérbaj jelentette. A falusi előljáróság sokat segített, a községi bírók megadták a csapodár nők és a falubikák nevét, címét, s hosszas faggatózás után csaknem mind feltárta betegségét, de kapcsolataikról nem akartak beszélni.

Két falu között, a döcögős dűlőutakon, Pacskó doktor megállás nélkül hadarta tapasztalatait, s dicsérte a penicillint.

Zsebemben lapult első nagyobb honoráriumom, s amikor késő este befejeztük nemibetegség-ellenes körutunkat, meghívtam Cecilliát vacsorára a Gödör halászkertbe.

Cecillia szép arcoskája tüzelt a szesztől, szemei drágaköként csillogtak, s nevetett, mintha szünet nélkül csiklandozták volna. Apja a *Fekete Sas* bögöse volt, a *Gödör* zenészei jól ismerték, s rázendítettek kedvenc nótájára: „Hawaii lány az első nagy szerelmem...”

Friss tavaszi szellő lengedezett, mikor hazakísértem. Földbesüppedt, mállóvakolatú, öreg házban laktak. Töredezett lécekből összeeszkábált kiskapujukban már odáig jutottam, hogy hegyes, kemény mellét csókolgattam, de amikor szoknyája alá nyúltam, dühösen ellökött magától.

– Csak arra vagyok jó, hogy a kurvád legyek?

Mellbe vágta a szavak, s mire magamhoz tértem, Cecillia már sehol sem volt.

Vasárnap vonatra ültünk, irány Katalin-pusztá. Páter itt látott napvilágot. Ószinte szeretet árad felénk az emberekből. Minden család vállal egy kollégistát ebédre. Hattagú családhoz kerülök, a gyerekek osztatlan iskolába járnak, Katalin-pusztától négy kilométernyire. Egyetlen tanteremben, egyetlen pedagógus tanít hat osztályt. Erzsiké, a család legnagyobb gyermeke, jó tanuló. Tízéves. Mohón issza szavaimat, amikor a kollégiumról beszélek. Apját inkább a politika érdekli.

– Azt mondja meg, mi lesz velünk, ha visszagyün az uraság? Minket úgy beszéltek rá, hogy elfogadjuk a földet. Azt beszélnek, szervezkednek a régi tisztek, s úgy lesz, mint tizenkilencben vót.

Próbálom nyugtatgatni. Közben a háziasszony kínálgat. Errefelé az a szokás, hogy a csirkepaprikást túros tésztával tálalják. Kérdés nélkül is mesélnek Páterről és családjáról. Megtudom, hogy uradalmi gépész nagyapját tizenkilencben a fehértisztek félholtra verték, mert azt állította, hogy Jézus volt az első kommunista.

Azt hiszem, mindenki számára feledhetetlen a műsoros estünk. A hosszú urasági istálló egyik felében az újgazdák jószága, a másik fele üres. Dobogót építettek a pusztá iparosai az üres jászlakra. Viharlámpák fénye világít a dobogó fölött. Járják a fiúk a csüddöngölőt, cincog a citera Páter keze alatt. A furulyaszólónál könnyet látok egy idős asszony arcán. Az egyfelvonásos színműben Lőrinc papot alakítom, aki Dózsa seregében a legradikálisabbak közé tartozott. Tapstól imbolyog a viharlámpák fénye. Istállótrágya szaga, takarmányillat, az állati testek kigőzölgésének ismerős bűze áramlik az istálló másik végéből, s elvegyül a pipák füstjével meg az asszonyokból áradó bazsalikom csiklandós illatával.

Hideg, zuhogó esőben caplatunk a kisvasút talpfáin bukdácsolva a kilométernyire levő vasútállomásra. Dideregve várunk a kései vonatra. Éjfél körül egy fűtetlen szoba hideg ágyába zuhanok.

Hétfőn reszkettem a matematika órán. Pukli, a végtelenül ideges matektanár, kerülte tekintetemet, s ha néha lopva rám nézett, úgy láttam, mintha félelem ülne a szemében. Minél többet írtam, annál ismertebb lettem. Az összeesküvők leleplezése óta sokan elvesztették biztonságérzésüket. A felgöngyölítési hullám elérte megyeszékhelyünket is. Március végén rövid hírt jelentettünk meg az első oldalon: „Letartóztatták Szentés főispánt. Bevallotta, hogy bandaharcok támogatását ígérte.”

Nagybetűkkel, előkelő tördelésben hoztuk az emlékezetes vacsora legkövérebb parasztjának, Tósonyi országgyűlési képviselőnek a hűségnyilatkozatát a fiatal magyar

demokráciához. Öt nappal később újabb nagybetűs cím vonta magára az olvasók figyelmét: „Paraszt főispán a megye élén.” Az irdatlan, rikító címet alig pár sor követte: „A köztársasági elnök úr Tósonyi Pétert, városunk és megyénk ismert kiscgazdáját nevezte ki a főispáni székbe. Ő az első parasztember, aki ezt a magas hivatalt betölti.”

Berger tágas szerkesztői szobát kapott az egykori úri kaszinó emeleti helyiségében, s íróasztalával szemben nekem is beállított egy kisebb asztalkát. Mivel parasztember voltunk feladatunkul szabta, hogy mindennap tüzetesen böngésszem át a *Kis Újságot*, s ha polemizálásra okot adó cikket fedezek fel, azonnal jelezzem. Azt is lelkemre kötötte, figyeljem pártunk parasztember hetilapját, a *Szabad Földet*, hogy ötleteket nyerhessünk belőle.

Hosszasan húzódott az összeesküvők pere. Több csoportot tartóztattak le egymásután. A *Kis Újság* részletes tudósításokat hozott az egymás ellen valló vádlottakról. Sokat tűnődtem Kovács Béla ügyén, aki a kiscgazdapárt főtitkára s egyben a *Kis Újság* főszerkesztője volt. Lapjában február huszonegyedikén a következő hír jelent meg: „A Kovács Béla ellen felhozott nyomozási anyag nem elegendő az összeesküvésben való részvételének bizonyítására.” A február huszonhatodik szám viszont első oldalon az alábbi tudósítást hozta: „Kovács Béla ma reggel önként jelentkezett vallomástételre az államvédelmi osztályon. Szívesen megyek a rendőrségre kihallgatás végett, mondta, mert tisztázni szeretném a hatóságok előtt az ügyet.” Február huszonhetedikén, ismét első oldalon, a következő nagybetűs címet olvashatták a kiscgazda újságban: „A szovjet megszálló hatóságok letartóztatták Kovács Bélát. A vád földalatti szovjetellenes terroristacsoportok alakítása és a Szovjet Hadsereg ellen irányuló kémkedés szervezésében aktív részvétel.” A lap közölte, hogy szembesítették a lefogott összeesküvőkkel, s valamennyien ellene vallottak.

Polemizálásra alkalmat adó cikket még véletlenül sem találhattam negyvenhét elején a *Kis Újságban*. Ezekben a napokban, úgy véltem, Nagy Ferenc kiscgazda miniszterelnök a baloldalt támogatja, mivel kijelentette: „Az összeesküvők irtóztatós merényletet követtek el a magyar néppel szemben.”

A *Szabad Föld* olvasása közben sokat vidultam. Legemlékezetesebb egy féloldalas rajz volt számomra az első oldalon. Népviseletbe öltözött paraszttasszonyok és férfiak csoportja, vállukon különböző szerszámokkal, a csoport jobb oldalán nemzeti színű zászlót fog egy férfi, a zászlórúd végén ötágú csillag. A csoport bal oldalán levő férfi templomi zászlót tart. Mellette pap áll, majd ministráns fiú és egy nagybajuszú öreg füstölővel. A pap szájából a következő szöveg jön elő: „Isten nevében megáldom a szerszámaitokat, hadd legyen boldog három esztendő múlva Magyarország.” A rajz fölött a hároméves tervről olvasható a nyájas olvasó, amely Rákosi Mátyás szerint kétszeresére emeli a magyar dolgozó nép életszínvonalát.

Nagy Imre, a *Szabad Föld* főszerkesztője írásaiba néha merész taktikai manővert kevert. *Karácsony ünnepén* című cikkéből hadd álljon itt egyetlen mondat: „A karácsonyi gondolat vezérelt bennünket akkor is, amikor kiscpertük a magyar közéletből a békebontókat, a háborús uszítók hazai bérenceit.”

Szaporodtak híreim, tudósításaim, riportjaim. Rendőrségi tudósításaim legborzalmasabb emléke egy félőrült lány, aki kutyával etette meg újszülött magzatát. Ült a cellában, s egyre csak azt hajtogatta: „Mindennek a Jani az oka!”

Két hétre el kellett szakadnom Bergertől, mivel július első felében NÉKOSZ-táborba küldtek.

Fonyód-Bélatelep. Szaharai hőség. Fenyőerdő. Szakadt, ócska, háborút járt sátrak.

Keményre tömött szalmazsákok a földön. Éjjel felváltva örködünk. Fegyverzetünk furkósbot és zseblámpa. Éjszaka riadó, szakaszkötelékben menetelünk. Egy osztály, egy szakasz. Edzenek bennünket. Az élelmezés silány. Százhuszan vagyunk a táborban.

Minden délelőtt háromórás nagyelőadás, vasárnap is, délután kétórás szeminárium az előadás anyagából, majd rövid szünet után másfél órás kiselőadás. Bevezetőben elmondták, hogy felvérték bennünket a legértékesebb tudománnyal, a marxizmus-leninizmussal.

A társadalmi formák fejlődésének részletes taglalásával kezdtük. Mindegyikünk számára világossá vált, hogy szigorú társadalmi törvényszerűség alapján váltotta fel az öskommunizmust a rabszolgatársadalom, ennek hanyatlását feltartóztathatatlanul a feudalizmus követte, majd ennek elavultá válása után a kapitalizmus kifejlődésére került sor, és most tartunk ott, hogy a rothadó kapitalizmust, amely a fasizmust is világra szülte, a szocializmussal váltsuk fel. Az új társadalomban mindenki képességei és munkája szerint részesül a termelt javakból, megszűnik a kizsákmányolás. Tanulunk az evolúció és revolúció viszonyáról s a dialektikáról. Kevés kis szabadidőnkben is a könyveket bújtuk, ahelyett, hogy a Balatonban fürödtünk volna. A második héten már éjszakánként is vitatkoztunk vagy olvastunk.

Rengeteg mozgalmi dalt tanultunk. Élveztük a tábortüzeket, az együtt éneklés örömét. Mindent áthatott a forradalmi pátosz, a partizánromantika meg a végtelen erőt kölcsönző internacionalizmus keveréke. Német parasztlázadók, francia jakobinusok, orosz forradalmárok, kínai vöröskatonák, görög szabadságharcosok, néger rabszolgák, spanyolországi nemzetközisek, olasz felkelők dalai mellett legtöbbit a jugoszláv partizánok indulóit énekeltük. A Sztálin-dalok még ismeretlenek voltak, de Titóról már megjelent a dicsőítő ének.

„Már a lángunk meg se lobbant,
eltemettük szívünk mélyén.
A tüzek ma újra égnek,
gyújtogatja Tito, Tito.”

Kamaszszívünk akkor Titóért dobogott, lehetett jelentkezni a Petőfi brigádba, amely Jugoszláviába indult, a nemzetközi ifjúsági táborba, hogy segítsen a szétrombolt vasútvonalak újjáépítésében. Jelentkeztem, de kihúztak a névsorból. Levelet kaptak pártbizottságunktól, sürgették visszatérésemet az újsághoz.

Elutazásom előtti vasárnap, a délutáni szeminárium után, elmaradt a tervezett kiselőadás. Váratlan vendég érkezett. A meredek löszfalnál gyülekeztünk, ahol a tábortüzeket szoktuk gyújtani. A zsidongást hirtelen beálló csend követte. A löszfal előtti dobogóra Rajk László belügyminiszter lépett. Hangja visszafogott volt. Szelíd, nyugodt arca fáradtnak látszott.

Tolmácsolta a kommunista vezetőség üdvözlését, szeretetét és bizalmát. Beszért küldetésünkről, a célok megvalósításának folyamatáról és tanácsokat adott a további munkához.

Szavait orkánszerű taps követte, s mintha összebeszéltünk volna, rázendítettünk Rajk kedvenc indulójára:

„Madrid határán, állunk a vártán...”

Velünk énekelt. Később velünk vacsorázott a gerendákból összeeszkábált, hosszú asztalnál. Kabáthajtókára kihajtott ingben járt. Nálunk is ez volt a szokás. Petőfit utánoztuk, s a fene sem tudja miért, haragudtunk a nyakkendősökre.

Két hét alatt gyökeres változások mentek végbe a *Néplap*nál. Már nem a Baloldali Blokk lapja volt. A Kommunista Párt birtokolta. Emelték a pártapparátus létszámát, ezért a lapot a MADISZ-székházba költöztették.

Bergeré lett a nagyobb szoba, enyém a kisebb. Kaptunk egy harmadik helyiséget is, amelyet archívumnak, raktárnak használtunk, s ez lett a hálószobám. Vaságyam közvetlenül az ablaknál, a mosdókagyló mellett volt.

A MADISZ ezen a nyáron szombatoként rendezett bált, ilyenkor éjjel kettőig lehetetlen lett volna aludnom vagy olvasnom, s én is a táncot választottam. Már az első alkalommal összefutottam Cecilliával. Hazakísértem. Nem engedte, hogy a melléhez nyúljak, a száját csókoltam kábultan, kalapáló szívvel. Amint magamhoz szorítottam, rögtön ellökött magától.

– Szalmazsáknak szeretnél! Igaz?

Lehangoltan baktattam hazafelé a csillagoktól fénylő ég alatt. Másnap kialvatlanul a megyeházhoz loholtam éppen, amikor lompos, kövér, fénylő arcú nővére, akit életemben másodszor láttam, megállított.

– Hagyd békén a húgomat. Úgyse veszed el. Ha kurvát akarsz, keress magadnak másik lányt!

Nem tudtam, mit válaszoljak. Nősülésre korai lett volna gondolnom, hazudni meg nem akartam.

– Kopjál le, fiú! – adta meg a kegyelemdöfést, s totyogó léptekkel továbbállt.

Nehéz hetek következtek. Egyik lányt a másik után kértem fel a táncos estéken, de titkon mindig csak Cecillióra figyeltem, vonzott, mint a mágnes. Virtuóz táncával közfeltűnést keltett. Legtöbbször Ulmann Karcsi kísérte haza Cecilliát. Ulmannéknak nagy rőfösüzletük volt. Karcsi vezetőségi tagként tevékenykedett a MADISZ-ban. Leleményes, okos fiú volt, nemrég érettségizett a kereskedelmiben.

A koalíciós idők Kommunista Pártja nem tartotta rövid pórázon a MADISZ-fiatalokat. Vidám közösségeket alkottak, egyik vonzerejük a táncmulatságokban rejlett. Minden pártnak megvolt a maga ifjúsági szervezete, s általában, konzervatív hagyományaik miatt, alig tudtak mit kezdeni a fiatalokkal. A leglátványosabban és a legmodernebb stílusban a MADISZ működött. Időnként még a Katolikus Legényegylet gazdag parasztfiataljai is felbukkantak ezeken a bálokon. Szemmel láthatóan jól érezték magukat, pedig plébánosuk óva intette őket a MADISZ által megtestesült kommunista fertőtől.

Három hét elteltével táncra kértem Cecilliát.

– Haragszol? – Apró hegyes fogain csillogott a villanyfény, ahogy mosolygott.

– Nem.

– Tényleg itt laksz?

– Itt.

– Jé, de muris! Megnézhetem a lakosztályodat?

Kimentünk a bálteremből. Húzott maga után.

Nem volt függöny az ablakon, nem kapcsoltam fel a villanyt. Tétova mozdulatokkal vetközni kezdett. Óriás udvara volt a holdnak, sugarai elbűvölő fényt adtak a szobának.

– Légy óvatos, te vagy az első – suttogta, s remegő teste olyan volt, mint a fűtött kemence.

Pályát változtatott plátói szerelmem, Viola. Most a szikár Edit nővérhez tartozom. Harmadnap már balerinára hasonlítom. Nincs mell, nincs ingerlő tompor, hiányoznak a gömbölyded, lágy vonalak, viszont kecsesen légies, röppen, mint egy madár. Átszellemült arc hajol fölém, kellemes, halk hangon szól hozzám, semmi közönségesség csupa kifinomultság. Nyomorúságos gipszágyam rabságában Edit nővér keszeg teste is fölpörgeti fantáziámat, szeretnék vele sokáig beszélgetni, szívesen simogatnám törékeny szikár testét.

Edit nővér csupa elfojtás. Óvatosan jár-kelel a világban, mindenben csapdát sejt, a legkisebb gyanús jelre visszahúzódik. Nem akar csalódást, nem mer semmibe túlságosan belemelegedni, nem bíz az emberekben, az érzésekben, a szavakban. Amikor éjszaka ágyamhoz csöngettem, és suttogni kezdtem a szerelmes verseket, riadtan elrebbent tőlem, a sok munkájára hivatkozva. Örökös készenléte okozhatja idegeinek fáradtságát.

Hiányzik Viola lágysága, oldottsága, nőiessége, amely a természet harmóniáját közvetítette. Egyre mélyül magányosságom. Nyugtalanul alszom, rossz álmok gyötörnek.

Szétnyitott lábakkal feküdt a vörös hajú nő, hónaljának, szeméremszőrzetének színe valósággal lángolt a festményen, amely alatt Pöhő Béla ült kopott, festékes nyakaspulóverben.

– Már az anarchistára is szükségetek van? – kérdezte gúnyos mosollyal.

– Ahogy mondd! – bólintott Bereka Tamás agitpropos, s tekintetét a pornográfia határát súroló festmények tömegén legeltette. Mint egykori antikvárius, vásárolt Pöhőtől jó néhány festményt, hogy vevőket csaljon a könyvei közé.

Festékszag keveredett sült szalonna illatával a vízimalomban, ahol a háziszóttessel letakart széles lócára mutatva, a festő hellyel kínált bennünket.

– Kapaszkodj meg, barátom! Szűz Máriára lenne szükségem.

– Nekem is – röhögött a házigazda –, de mindig csak ócska kurvák kerülnek utamba.

Bereka elkomorodott. – Nem tréfálok. A párt megbízásából mondom: Szűz Mária kell, glóriával, karján méhe gyümölcsével.

– És Sztálin mellé teszitek a pártházban?

– Ne idéetlenkedj! – sziszegte most már haraggal. – Majd mi eldöntjük, hová kerüljön.

– Ki fizeti a számlát?

– A párt.

Amíg Bereka Pöhővel egyezkedett, láttam az ablakból, hogy a folyócska tükre feletti mozdulatlan, korhadt lapátoskeréknél egy vörös hajú nő úszik be a néma tájba. Megfogta a mohos deszkát, s félig kiemelkedett a vízből. Szabadon álló csöcsein csillogtak a vízcseppek, néhány másodpercig hallgatózott, majd visszasüllyedt a vízbe, úszott ötvenméternyi, s kikapaszkodott a partra, ahol a fővényes rész kezdődött. Ruhátlan teste messziről is szabályosnak tűnt. Elnyelték a bokrok. Arcának csúfondáros vonásai belém ragadtak.

– Keve elvtárs jön a festményért – mondta rám mutatva Bereka, mielőtt elbúcsúztunk volna. Nehezen indult a Csepel–125 motorja, az agitpropos mögé ültem a nyeregbe, óvatosan megkerültük a vízimalom köteleit, amelyek a parthoz rögzítették, megindultunk a magas töltésen húzódozó gyalogösvényen.

Negyvenhét júniusának utolsó vasárnapján az MKP járási titkára, Zapai vitt német hadseregtől zsákmányolt oldalkocsis motorkerékpárral a vízimalomhoz. Pöhő festményén felismertem a vízből kiágaskodó vörös hajú nőt. Karján pufók kisbabát tartott, szemét lesütötte és mégis – a glória alatti arcban csúfondáros vonást véltem felfedezni.

Pöhő gyorsan és halkán beszélt, elharapta a szavakat, nagyon figyelni kellett, hogy megértse az ember. Lusta, lompos testét nehezen mozgatta, zsíros haja az arcához tapadt. Szinte hihetetlennek tűnt, amit Berger mondott róla. Ifjú korában kerékpárral indult Párizsba, s néhány hónap múlva megérkezett. Útközben kocsmákban rajzolt portrékat, hogy a betevő falatot s a szállásköltséget megkeresse. Párizsi éveiben tanult, dolgozott, anarchisták közé járt, nyomorgott, ritkán vásároltak festményeiből. Szegényen tért haza rozoga kerékpárján, elvette az özvegy vízimolnárnét, aki később öngyilkos lett. Festményeiből nagyvonalúan él, közepes festőnek tartják.

Zapai fizetett, az oldalkocsiban magamhoz szorítottam a csúfondáros arcú Szűz Máriát, amelyet széles aranykeret övezett, és a dombok között megbúvó Nurga községbe indultunk.

Idillikus kép fogadott bennünket. A dombra épült tömzsi, kis templom ajtajában ősz hajú plébános állt, pirospozsgás arcán derűs mosollyal, s a feketébe öltözött emberek körülvették a magaslaton. Vibrált a levegő a tikkasztó hőségben, a templomkertben sűrűn ültetett rózsák illatoztak.

Zapai rövid beszédében el akarta oszlatni azt a tévhitet, hogy a kommunisták az egyház és a vallás ellenségei, s állítása bizonyosságként átnyújtotta a festményt a plébánosnak.

Az öreg pap megköszönvén az értékes ajándékot, sikert és boldogságot kívánt az ajándékozóknak, magasba emelve, felmutatta a tömegnek Magyarország Nagy-asszonyának képét.

Sűrűn vetették a keresztet az asszonyok, a férfinép megbabonázva bámult a szokatlan látványra. A gyülekezet, mint egy hatalmas vegyes kórus, énekelni kezdett:

„Magyarországról, édes hazánkról,
Ne feledkezzél meg, szegény magyarokról...”

Szívből jött az ének, összefogta a sokaságot. A környékbeli lelkek pásztorának, a fehér hajú, reverendás férfinak arcáról földöntúli boldogságot láttam visszatükröződni.

Próbáltam valamit rögzíteni jegyzetfüzetembe. Először kaptam a megisztelő feladatot, hogy lapom bőséges tudósítása mellett húsz sort a *Szabad Népek* is adjak.

Poharazgatásra betértünk a plébániára. Fehérre meszelt falak, bolthajtásos mennyezet, széles ablakpárkányok, rálátás a falura, amely két meredek domb közé szorulva, hosszan kígyózik a völgyben. Friss erdei levegőt hoz a nyitott ablakon át a szellő a dombokról.

Gerendái plébános úr irodája puritán egyszerűsége vall. Barnára pácolt üveges szekrényében csak a legszükségesebb könyvek állnak. Tárgyalóasztalának széles, nehéz tölgyfa székei kényelmesek.

Negyven körüli asszony hozza tálcán a bort. Életemben nem láttam ilyen dúskeblű nőszemélyt. Zapainak is eláll a lélegzete. Furcsa érzés, ahogy az óriás kebel szuggerálja az embert. Mintha a test nem is létezne, az arc sem érdekes, csak ezek az ordítóan kihívó csöcsök mozgatják meg tudatalatti világunk minden bestiáját.

Lassan csörgedező diskurzusunk óvatos politizálásba megy át. Gerendái plébánosnak hamar megárt a bor. Kibújik csigaházából.

– A férfiember már apró gyerekkorában megtanulja, hogy nem lehet széllal szemben pisálni... A győztesek megegyeztek a zónahatároknak, nekünk most le kell nyelnünk a békát, ha akarjuk, ha nem. Magyarázgatom a püspökömnek is, de nehezen érti, konok ember. Maguk most másként viselkednek, mint tizenkilencben. Akkor több volt a bizonytalanság, a kapkodás, rögtönzés, álomkergetés...

Zapai főlényesen legyint. – Veteránjaink sok gondot okoznak. A fegyverek bővületében élnek. Politizálni nehezebb. Mi mégis a politikát, a demokráciát választjuk.

– Adja a Mindenható, hogy úgy legyen – rebegi a pap.

– Tálalva van. Fáradjanak át az ebédlőbe – közli az óriás mellű gazdaasszony.

Gerendái plébános bemutatja az asztalnál várakozó vendégeket, a római katolikus iskola kefehajú igazgatóját, a kiscgazdapárt és a parasztpárt elnökét, a jegyzőt, a bírót és egy tanítónőt, aki három kisköztség egyetlen kommunista alapszervezetét képviseli.

Nehezen melegsünk össze, csak az aranyló zsírkarikákban bővelkedő tyúkhúsleves szüröcsölése hallatszik. A pirosra sült burgonyával körített sült kolbász, a sült hurka nyeleti az emberrel a bort. Egyre nehezebben hámozom ki a szavakat a hangzavarból.

Látom, hogy a fitos orrú szőke tanítónő egyre gyakrabban hajol Zapai füléhez, szeme csillog, mint a bagzómacskáé.

Felugrik a csontsovány, alacsony, kefehajú igazgató, sietve távozik, sápadtan tér vissza, arca zöldesszínben játszik, s nem nyúl többé a pohárhoz.

A jegyző valami rendeletén vitatkozik a három paraszttal, a falusi bíróval, a kiscgazda meg a parasztpárti elnökkel.

Elnézést kér mindenkitől a járási titkár, s bejelenti, hogy kötelességének tartja átvinni a szomszéd faluban lakó tanítónőt otthonába, motorkerékpárján. Felém fordulva megnyugtató, nemsokára megjön, s engem is hazafuvaroz.

– Azt becsülöm Irmácskában – közli velem a savanyúleheletű igazgató –, hogy inkább elvált volksbundos férjétől, de nem lett nemzetáruló.

– Hogyan lett párttitkár?

– Zapait már vándorgépész korában is ismerte – mondja sokat sejtető, kaján mosollyal. – A szerű, ahová a cséplőgéppel állni szokott, Irmácskáék háza mellett volt.

Tíz óra után a fehér hajú tisztelendő a körülötte zajló, egyre hangosodó szópárbajok ellenére elaludt. Kezét hasán összekulcsolva, egyenesen ülve, előrebíllent fejjel fújta a kását.

Felnéz a tajtékipipáját turkáló bíró, észreveszi az alvó házigazdát, s figyelmezteti a többieket. Óvatosan, zaj nélkül kelnek fel a székről, halkan elköszönnek tőlem, s lábujjhegyen távoznak.

A hirtelen beállott csendben felébred a plébános. Arcán jámbor mosoly. – Elnézést. Nocsak, megszöktek az atyafiak?

– Sajnos, még nem jött értem Zapai – mentegetőzőm.

Ránéz a faliórára. – Van vendégszobánk. Megalszol nálunk.

Amíg a házvezetőnő mosogat s megveti az ágyat, beszélgetünk.

Apai szeretetet látok az öreg szemében. Minél többet iszom a miseborból, annál jobban kínoz a szomjúság. Agyam csak foszlányokat fog fel házigazdám beszédéből. Jézust dicséri, akit azért nehéz követni, mondja, mert az embert kísérti a hatalom, a gazdagság, a gyönyör.

Asztalra könyökölve ér el az álom. A házvezetőnő keltegetésére ébredek. Már nyugovóra tért a tisztelendő. Hónom alá nyúlva vezet a vendégszobába. Az alvás jót

tett, majdnem kijózanodtam. Óvatosan rásegít a vetett ágyra, lehúzza cipőimet, gombolja a sliccemet, csodálatos érzés, fenekem alá nyúl, egyetlen mozdulattal kibújtat a nadrágból. Ágaskodó hímvevesszőm előbukkan az alsónadrág nyílásán, mohón, megbűvölve nézi. Magamhoz húzhatnám, s mint tejreszomjas csecsemő, hozzáférhetnék a két hatalmas csöcshöz, de Cecillia jut eszembe, s társamul szegődik a jótékony álom...

Éktelen dudálásra ébredek. Kinézek az ablakon. Zapai vigyorog letről rám. Szemei karikásak, ráncai elsimultak, kielégültnek látszik. Ránéz az órájára, sürget, mert értekezletre kell mennie.

Szeretnék elmélyedni a nurgai templomnak adott ajándék ünnepségének megírásában, de Berger nem hagy mészázni, sürgősen össze kell csapnom a riportot meg a *Szabad Nép*nek küldendő tudósítást, mert újabb feladat vár.

Bunni Gergőről kell írnom. Képviselőjelölt. Tudom, hogy a spanyol szabadságharc Nemzetközi Brigádjában harcolt. Negyvenhatban hazatért Kanadából. Apjának fürge kis traktort, a Kommunisták Pártjának piros teherautót hozott ajándékba, amelyet falujárásra használnak. Amerikai dzsipjével furikázik, bankba tett pénzének kamataiból él, és ingyen dolgozik a mozgalomnak. Berger lelkemre köti, nehogy megkérdezzem, miért ment ki Amerikába, mert ezt úgyis tudja a város, másrészt meg azt hinné, blamáim akarjuk. Faggatózásomnak nem tud sokáig ellenállni, s elárulja a titkot. Bunni Gergő tizenhat évesen elveszítette az édesanyját. Apja újra nősült, s húsz évvel fiatalabb asszonyt vitt a házhoz. Egyszer váratlanul hazaérkezvén, kővé dermedten figyelt a hálószobából kihallatszó kéjes nyöszörgésre, lihegésre s az ágy ritmikus nyikorgására. Felszakította az ajtót, s a fiát látta, ahogy mostohaanyját gyömöszöli, lába közé bújva, anyaszült meztelenül. Sokáig kerülte az embereket a menyecske, az arcán virító kék foltok miatt. Bunni Gergő pedig világgá ment. Két év elteltével levelet írt régi barátjának Kanadából, s elterjedt a hír, hogy meggazdagodott...

Söresteket rendezett szombatnként a Korzó sörkertben az MKP, s meghívta baráti eszmecsereére a többi párt vezetőit. Cigányzene mellett, oldott légkörben keresték a közös nevezőt, a demokrácia teljesebbé tétele érdekében, s mi írtunk az estekről, hozzátéve, hogy ezek is eleven cáfolatai a nyugati propagandának, amely nyugtalan-ságról és puccshangulatról terjeszt hazugságokat.

Sörestre hívott Bunni, amikor megtudta, hogy írni akarok róla. Elvittem magammal Cecilliát. Legnagyobb bosszúságomra, a jól öltözött, deresedő hajú, jávorbajuszos öregfiú egész este Cecilliát kábíttatta. Pénze volt bőven, háromfogásos vacsorával traktált bennünket, s amikor rájött, hogy Cecillia imádja a pezsgőt, egyik üveget a másik után rendelte. Kanadai, mexikói, kubai, spanyolországi történetei felszították Cecilliában a kóborlás ősi vágyát. Volt valami bikaszerűség Bunniban, rövid, göndör haja, vastag nyaka, széles válla, mély hangja, határozottsága, vetkőztető tekintete bódítóan hatott a gyengébb nemre... Rádöbbsentem, Cecillia már az övé. Fülemlatára egyezkedtek. A lány holnap szabadnapos. Bunni elviszi dzsipjével a Balatonra. Elnehezült a szívem, legszívesebben sírtam volna... Azzal persze nem dicsekedett, hogy kanadai gazdagságát egy harminc évvel idősebb hölgy révén alapozta meg, akit Berger elbeszélése szerint fehér menyasszonyi ruhában vezetett oltárhoz... A *Kanadai Munkás* című baloldali újság köréhez egy fiatal lány szerelme kapcsolta, akit később tanítottatott.

Hogy lerázzon magáról, kérdéseimre röviden válaszolt. Kanadából Spanyolországba teherhajón utazott. Gyűjtésből vásárolt komplett gépkocsijavító-műhelyt szállított, szerelőkkel együtt, a harcoló köztársaságiaknak. Később ő lett az üzemelő

műhely parancsnoka. Harcoló egységhez sohasem tartozott. A Nemzetközi Brigádok kivonása után néhány évet Mexikóban töltött, majd visszatért Kanadába.

Bunni kézen fogva kivezette Cecilliát az üresen álló kör alakú, betonozott térségre. Táncversenyen is díjat nyerhettek volna. Cecilia partnerére talált. Mi maradt nekem? A pezsgő! Elkeseredésem arányában nőtt a szomjúságom. Ürültek az üvegek. Ólmos fáradság telepedett rám, becsuktam a szemem, s egyre távolodott a zenebona, jóleső zsibbadást éreztem.

Másnap betűtenger fogad a nyomdában. Nagy a felelősségem. Minden betűhiba új értelmet adhat a szavaknak. Választási finisben vagyunk. A tudósítások pártunk dicséretét szuggerálják. Kétszázezer pár olcsó bakancs a falunak, kommunista akció! Tavaly három mázsa búza árba került egy pár bakancs, idén egy mázsa búza árért kapható UFOSZ-utalványra. A Kommunista Párt negyvenkét traktort adományozott a múlt választásokon jó eredményt elért községek parasztságának.

Nemrég még azt hittem, Nagy Ferenc miniszterelnök őszintén szór átkot az összeesküvőkre, ezért döbbenet veszem tudomásul, hogy Svájcban bejelentette lemondását. Varga Béla, a nemzetgyűlés kispapja elnöke Ausztriába szökött. A kispap Dinnyés Lajos miniszterelnök lett. Dobi Istvánt választották a kispapárt elnökének. Dinnyés a debreceni kispapja nagygyűlésen kijelentette: „Az elmúlt rendszer sok levitézlett zsoldosa lopakodott be soraink közé.”

Holnap lesz mit olvasni lapunkból. Hírül adjuk, hogy elfogták Sántha Dezsőt, a betörő királyt, aki Gestapo-kém volt a régi rendszerben. Helyettesét, Bachmann Sándor egykori SS-őrnagyot is letartóztatta a rendőrség.

Örömhíre bukkant a korrektúrában. Gyenes Antal, a NEKOSZ elnöke bejelentette, hogy mivel 1948, a centenáriumi év következik, száz népi kollégium nyitja meg kapuit tízezer népi kollégistával. Felállítják a Vasvári Pál kollégiumot, amely a politikai pályára készülő, új magyar értelmiség otthona lesz. Mindez a NÉKOSZ-kiállításon történt, amelynek vendégkönyvébe Rákosi Mátyás ezt írta: „A Népi Kollégiumok ügye a nemzet egyetemes ügyévé vált.”

Érdekes külpolitikai jellegű hír is szerepel majd a következő számban. Guilaud, francia jobboldali tábornok összeesküvést szőtt a köztársaság ellen. Pár nappal a hír előtt Rómából érkezett tudósítás hasonló jellegű összeesküvésről.

„Segítettek a kommunisták!” Ezt a címet szedtem a közeli falvak egyikéből küldött levél fölé, amely arról számolt be, hogy leégett egy háromgyermekes hadi-özvegy házának teteje. Az asszonyt gyermekeivel együtt ideiglenesen a kommunista párthelyiségbe költöztették. Pénzt gyűjtöttek számára, s a párttagok, akik között ács és kőműves is akadt, társadalmi munkával új tetőt építettek. Az özvegy az épület átadásakor egyre csak azt hajtogatta: „Az isten áldja meg a kommunistákat!”

Elnyújtott vonatfütyty. Pöfögés, füstfelhő. Hosszú szerelvény. Marhavagonok. Vasutasok rohannak a kocsikhoz, elhúzzák az ajtókat. Tehénbögés, kakaskukorékolás, gyermeksírás árad a vagonokból, áporodott szag csapja meg az orromat.

Benézek az egyik vagonba. Öregasszony üldögél búzászákon, kezében bögre, tejet kortyolgat.

– Néni, melyik vagonban találok a Csóka Imrét?

– A legutolsó vagon az övék – igazít el, s szája szögletében fénylik a tejcsapp.

Csóka Imre a szerelvény végén áll. Barátságosan üdvözl.

– Megengedi, hogy csatlakozzam magukhoz?

– Jól gyün a segítség – és mosoly jelenik meg fáradt arcán.

Ismerkedem a családdal. Csókáné negyven körüli testes asszony, lábán sáros férfibakancs. Ferenc az elsőszülött, hetyke kis bajuszkájával izmos, mozgékony, vidám legény. Öccse az ellentéte, vékonycsontú, mélabús, hallgatólag, fáradt mozgású. Húguk, Kata, félérett, bimbózó teremtés. Északi festők Szűz Mária képeit juttatja eszembe.

Hatalmas katonai tehergépkocsik érkeznek. Gyorsan ürülnek a vagonok. Segíték a Csóka családnak. Roskadásig zsúfoljuk a járművet. Irány Kocsala. Széles sublót tetején ülök. Csóka Imre egymásra zsúfolt dunyhákba süppedve szívja pipáját.

– Muszáj volt eljönni?

– Sajnos.

– Miért?

– Ráfogták a magyarokra, hogy fasiszták.

– A kommunistákra is?

– Azokra is.

– Miért?

– Hogy szabaduljanak tőlünk.

– Nem tettek panaszt?

Legyint. – Tettünk. Még Pesten is. Hiába.

– Pesten?

– Ott hát. Hárman gyöttünk Rákosihoz. De nem ért rá. Rajk fogadott bennünket, őszintén megmondta, a magyar kommunisták nem avatkozhatnak a csehszlovákok belügyeibe. Mikor hazaértem, gyött értem a rendőr, ugyanaz, aki harminchatban kommunista izgatásért Illavára kísért az internálásba.

– Hová vitte?

– Társaimmal együtt Pozsonyba, a politikai osztályra. A parancsnok nem akarta elhinni, hogy Rajkig eljutottunk. Ismerte Rajkot Spanyolországból. Ő is interbrigádós volt. Azt mondta, ha tényleg találkoztak vele, akkor mondják meg, hogy milyen ismertetőjele van. Nekem eszembe jutott, hogy amikor Rajk Symphoniával kínált bennünket, fel volt gyűrve az ingujja, s forradást láttam a karján. Erre aztán a parancsnok elengedett bennünket.

Kocsala. Befordulunk a hosszú, elhagyott sváb ház udvarára. Lekászálódunk a tehergépkocsiról.

– Onnan mi, innen ők! – mondja keserű mosollyal Csóka Imre, s bemegy a házba. Végigjárja a szobákat, mustrálgatja a padlót, az ablakokat, pillanatra leül a kemence padkájára. Homlokára tolja kalapját. – Minek ez a népvándorlás?

Kérdése megválaszolatlanul lóg a levegőben.

Legutoljára a szekrényt emeljük le a platóról. Megszólal a déli harangszó, hangja szétárad a környék dombjain, völgyein. Csókáné sírós, remegő hangját hallom: – Veszedelemtől, betegségtől, ellenségtől őrizz bennünket, Uram!...

Indulok vissza a városba. Beülök a katona mellé. A szélesre tárt ablakból integet a Csóka család. Bódult vagyok. Megbabonázott a Kata szelíd szeméből felém áradó jószág.

Tósonyi főispán hatalmas préháza a Püspökdomb tetején áll. Látom a széles terasról a napsütötte domboldalt, a rézgálictól kék levelű, tízholdas szőlő nyílegyenes, frissen

művelt, gazmentes sorait, s a szőlő aljában szerényen meghúzódó, fehérfalú vincellérházat.

Megint pártközi találkozó résztvevője vagyok. Most a kiscgazdák hívták meg a kommunistákat. Az asztaltársaság kiemelkedő vendége Dobi István, aki a kiscgazdapárt újdonsült elnöke. Szemben ül Gállá Sándorral, a kommunista megyei titkárral. Legtöbbet vele beszél. A mellette ülő kövér házigazdát alig méltatja szóra.

Gállá mellett most Bunni a második ember a kommunisták között. Tósonyi neki teszi a szépet. Rossz nyelvek szerint az első parasztfőispán, mióta hivatalba lépett, végigtivornyázta a megyét.

A vincellér pörge bajuszos, középkorú ember. Két eladósorban levő lányával és feleségével végzi a felszolgálat. A kadarka megfesti az üveg poharakat, fanyar íze, mint a timsó, összehúzza az ember száját. Ennivalót követel a gyomor. Végre! A fehér kötényes vincellércsalád felvonul az ital után a tálakkal is. Halászlé, túrós csuszával. A sűrű tejföllel nyakon öntött túrón apró, barna, ízletes sültzalonna-kockák illatoznak. A következő fogásnál malacpecsenyétől roskadozik a fehér háziszóttessel letakart asztal. Kerek fatányérokban kovászos uborka, cékla, ecetes paprika kínáltatja magát.

Frissen sült omlós, mazsolás mákosbejgli zárja a sort. Tele gyomrral is kedvet érzel arra, hogy megízlelj egy-egy szeletet, mert erre a borra enni kell, különben kimarja a gyomrod.

Szünczy Etel, akivel az asztal végén ülök, idegenként kezel, kelletlenül fogadja köszönésemet. Kezdetben alig nyúl a pohárhoz. Vigyáz magára. A malacpecsenyét, úgy látszik, nagyon szereti. Gyakran kortyolgat a pirosra sült húrra.

Feláll Dobi. Megemeli poharát. Akadozik a nyelve. Közhelyeket nyögdecsel. Mindenki tapsol.

– Undorodom – suttogja Etel, s átjön az én oldalamra. – Innen legalább valamit látok a tájból – mondja.

A szemben levő domboldalak mint óriás teve púpjai merednek a késő alkonyatban, s itt is, ott is sziporkázni kezdenek, apró kis szentjánosbogarakként, a szétszórt tanyák fényei.

– Mindig elolvasom, amit írsz. Újabban mintha kicsit lojálisabb lennél a baloldalhoz.

– Mi mást tehetek? – válaszolja rosszkedvűen.

Tósonyi főispán is föláll, akar valamit mondani, de mintha hirtelen elfelejtené a mondandóját. Felemeli a poharat, remeg benne az ital, végre kinyögi:

– Az Isten áldja meg barátságunkat. Szabadság! Szervusztok! – Megint taps. Röhögés. Kezdődik a nótázás. Kidagadnak a nyakerek. Egymást túlüvöltik.

Közel érzem a fülemhez Etel száját, megint duruzsolni kezd.

– Keve, nem iszonyodsz a köpönyegforgatóktól?

– Miért köpönyegforgatók? Az embereknek megváltozhat a véleményük. Rájöhetnek arra, hogy amit eddig hittek, tévedés volt.

Nevet. Hosszú körmével turkálja nyakamnál a hajam tövét.

– Kis ravasz! És miért akkor változik meg a véleményük, amikor vesztesre állnak? Tósonyi miért nem negyvenötben dörgölődött hozzátok, amikor a választásokon miénk volt a döntő fölény? Erre is tudsz válaszolni, okos Keve... Mi lesz, ha majd egyszer az emberek számon kérik tőletek az ígéreteiteket? Ha fordul a kocka, s nálatok is nyüzsögnek a köpönyegforgatók? Istenem, de szeretném látni, hogyan öklendezel majd akkor, te okos kis Kévém, te szép gyerek! – Legyint. – Hogy is értenéd te ezt? Ti

most mindig csak győztök. Minden győző hajlamos arra, hogy a győzelmét öröknek higgye.

Hallgatok. Mit válaszoljak? Etel látja, hogy tépelődöm. A főispánt veszi megint célba.

– Ha a közismerten buta Tósonyi tudná, hogy Sztálin likvidáltatja majd a zsírosparasztokat, akkor is Isten áldását kérné a barátságra? Na! Válaszolj!

– Itt nincs polgárháború. Békés átmenet kezdődik a szocializmusba. Ez nem proletárdiktatúra, ez népi demokrácia! A demokrácián van a hangsúly, nem a diktatúrán.

Ráborul az asztalra, úgy kuncog. Alulról fölfele néz. Megrándul a szája, szeme elpárásodik.

– Te tényleg ilyen hülye vagy?

Ezt már nehezen viselem el. Felállók. Megcélzóm a teraszról levezető lépcsőt, óvatosan megindulok, hogy a környéknek valami sötét szögletében leeresszem a fáradtgőzt. Közben eszembe villan Sütő bácsi, a falumbeli internacionalista, aki felakasztotta magát, mert a koalíciós taktikázásban árulást látott.

Ürül a hólyagom, s közben hallom, hogy mellettem is csurgatja valaki.

Odanézek.

Bunni mosolyog rám. – Ne haragudj, pajtás.

– Miért haragudnék?

– Cecillia miatt.

– Szabadon rendelkezik magával. Ha téged szeret, legyen a tiéd.

Látszólag nagystílusú sikeredett a válaszom. Belül mégis fáj a lelkem.

Visszatértemkor Etel helye üres. Hallgatom az érthetetlen hangzavart. Végül támad egy ötletem. Odamegyek Dobihoz. Akadozik a nyelve. Részegnek látszik, legszívesebben elhessegetne magától, mint egy szemtelen legyet.

Amikor végre megvilágosodik előtte, hogy újságíró vagyok, dühösen kifakad. – A Sulyok faszista! Le kell leplezni...

Harsogó röhögés. Gállá rám szól.

– Hagyd békén! ...Botladozik a nyelve!

Elkotródok.

Etel az asztal végén találom. – Mit akartál a keretlegénytől?

– Interjút.

– Nem látod, hogy részeg?####

– Mi az, hogy *keretlegény*? Honnan veszed ezt?

– Háború alatt, öregbakaként munkaszolgálatosokhoz vezényelték. Ő volt a jóságos keretlegény. Muszos kommunisták már akkor megnyerték az ügyüknek.

– Le akarjátok járatni?

– Nem. Csak egyszerűen ez az igazság. Mit mondott?

– Hogy leplezzem le a fasiszta Sulyok Dezsőt.

Etel nevet. – Te elhiszed, hogy Sulyok faszista. Mit tudsz róla?

– Az első világháború végén csendőrtiszti tanfolyam hallgatója. Harminchatig a jobboldali Magyar Élet Pártjának országgyűlési képviselője, majd átpártol a kisgazdapárthoz. Negyvenhatban nem akar köztársaságot. Kizárják a kisgazdák, s új pártot

alakít. Az MKP áprilisi határozata nemrég kimondta: „A fasiszta Sulyok-párt elleni harcban össze kell kapcsolni a közvetlen tömegakciók módszerét a dolgozók felvilágosításának módszerével.”

– Kitűnően betanultad a leckét. Ugyebár, a ti értelmezések szerint a közvetlen tömegakciók azt jelentik, hogy kommunista rohamosztigosok, az R-G tagjai szétverik Sulyokék gyűléseit! És tudod-e, ki Sulyok Dezső fő anyagi támogatója?

– Honnan tudnám?

– Báró Ullmann György, a zsidó finánciókés. Gondolod, hogy a zsidó támogatja a fasisztát? És arról hallottál-e, hogy Sulyok Dezső kiscgazda képviselő harmincnyolcban, amikor a nyilasok előretörték, bátran szembeszállt velük a parlamentben?

– Nem hallottam.

– Utánanézett Szálasi származásának, és dokumentumokkal bizonyította, hogy a fajmagyarságot dicsőítő mozgalom vezetője, a nyilas értelmezés szerint, nem magyar. Szálasi dédapja, Szálosján Ferenc és dédanyja, Mechitaren Rebecka, Moldvából bevándorolt örmények voltak. Nagyapja, Szálosján Antal Kajetán osztrák állampolgárként Bécsben élt, s elvette Heimreich Júlia fehérmű-varrónőt. Apja Bécsben született. Anyai ágon nagyapját Szakmár Jánosnak, nagyanyját Krusnyák Annának hívták. Mindent összegezve, Sulyok kimutatta, a parlamenti képviselők derűje közepette, hogy a főfaj-magyar ereiben örmény, német és szláv vér csörgedezik.

– Hogyan reagáltak a nyilasok?

– Központi lapjuk, az *Összetartás* cikksorozatban leplezte le Sulyok Dezsőt. Dokumentumokkal bizonyították, hogy kommunista, hogy a Vörös Őrség közbiztonsági előadója volt tizenkilencben. Hubay Kálmán nyilas vezér a parlamentben is kijelentette, hogy Sulyok vörösörparancsnok volt. Szálasi barátja, gróf Széchenyi Lajos pedig kommunista zsidóbérencnek nevezte Sulyok Dezsőt.

Érzem, egyre jobban émelygek. Dobi vékonyodó hangon kiabál valami érthetetlen szöveget, Gállá a tenyerébe csap. Tósonyi részegen sír és Bunnit csókolgatja. A dombok tanyáiban a kutyák megvadulva vonítanak a részeg gajdolástól.

– Kisasszony, Dobi elnök úr hívatja! – A dundi vincellérlány pukedlizik Etelnek, s megismétli: – Az elnök úr hívatja.

Nem bírom tovább. Konyhán át jutok a szabadba. A présház mögötti térségen zabot ropogtatnak pofájukra húzott tarisznyából a lovak. Fűre terített pokrócokon hasalva, viharlámpa fényénél, kártyáznak a hintók kocsisai.

Kétkilométernyire lehet a város. A szurdok felé indulok. Ciripelnek a tücskök, körülvesz a sötétség, óvatosan lépkedek, itt minden botlás eséssel jár.

Gomba módra szaporodnak az országban a népi kollégiumok. Nálunk is van már leánykollégium. Huszonheten vannak. A feloszlott Sulyok-párt székházát kapták.

A legutóbbi kibővített Sulyok-párti megyei aktíva ülésére munkások özönlöttek be a közeli bányából. Feketék voltak, akár az ördögök... Újságunk rövid hírben számolt be arról, hogy a munkások megyénkben is egyre türelmetlenebbül követelik a fasiszta Sulyokpárt feloszlását. A bányászok és a reakciósközötti ellentét tetlegességgé fajult. A rendőrség vizsgálatot indított, a kihallgatottak többségének állítása szerint a Sulyok-gárdista teremőrök provokálták a verekedést.

Később arról is tudósítottunk, hogy Sulyok pártjának vezetősége lemondott megyénkben, s a tagság széteszlott.

Kuczor Böskét választották a lányok kollégiumi titkárnak. Sovány, szemüveges,

komor lány volt, s a gimnázium hetedik osztályának legjobb tanulója. Apja a megyeszékhelytől tíz kilométerre levő község selyemgyárának lakatosa, az első években szocdem volt, majd átnyergelt a kommunistákhoz.

A kollégiumavató ünnepség bálján találkoztam Csóka Katával, a felvidéki telepessel, akinek családjáról írtam, amikor új otthonába költözött. Kata telve volt rajongással, bizakodással. A segítséget, a támaszt látta bennem, ebben a hirtelen feltárult világban, ahol egyetlen ismerőse voltam.

Egy héttel később motorkerékpáron hazavittem a falujába. A család szeretettel fogadott. Nem engedtek visszaindulni. Két bátyjával a tágas hátsó szobában feküdtünk, hajnalig beszélgettünk. Hétfőn kora reggel indultunk vissza. Katát boldognak láttam, s ez önmagában is boldoggá tett.

Meglátogat Kutasi, a megyei kórház igazgatója. Neki köszönhetem a kétágyas szobát. Kollégiumunk könyvtárosa volt. Fanyar humorú, szeplős, göndör hajú férfi. Nehezen őszül. Híres sebész

Kutasi biztat. – írd meg az elfojtásaidat. Itt az alkalom. Amit eddig nem írtál meg százszorta érdekesebb, mint amit megírtál...

Megegyezünk. Eljuttat megyei lapom főszerkesztőjének egy kis hírt, amelyben tudatom, Keve Csaba főmunkatárs megírja elhallgatott élményeit.

Alig jelenik meg a hír, újabb látogató nyitja rám az ajtót. Bincza! Nagy, kövér arcán járadt mosoly. Kezében kilós stanicliből narancs virít. Régebben a megye magas beosztású párthivatalnokaként mindig érezte velem fölényét, most panaszkodik. Reformkommunista érdemeit semmire sem becsülik. A hatalom új birtokosai gyorsan felejtenek. Úgy kellett őket előcsalogatni, biztatgatni, cselekvésre bírni. Egyengetni kellett előttük az utat, bátorítani kellett őket... Biricza nem ezt remélte. Olyan megyéről álmodott, amelyben az ő öblös hangja lesz a vezérszólam. Egyre kevesebbet szerepel. A baloldaliak árulónak tartják, a jobboldaliak kommunistának. Már rég nem reformkommunista, átvedlett konzervatív, nemzeti demokratává. Senki nem akarja vezetőnek. Megbízhatatlan. Politikai prostituált, mindenki tudja róla, s úgy is kezelik. De miért jön hozzám Biricza? Olvasta a hírt? Fél, hogy róla is írok? Mozdulatlanul fekszem gipszágyamban, nézem tokás fejét, hallgatom modoros beszédét, szeretnék mindent fejére olvasni, de nincs idő. Rövidesen osztják a vacsorát, akkor úgymint eltűnik...

Biricza csúnyán felkavarta nyugalmaamat.

Almomban Révaiba belefojtottuk a szót, amikor a NÉKOSZ kommunista nagyaktíváján gyalázott bennünket.

A nagyaktíván valójában mindenki néma volt és fegyelmezett. Révai szavai hulltak ránk, mint a jégverés.

Ismertem a stílusát. Olvastam vezércikkeit a Szabad Népből. Tömör volt, pártszerű, célratoró, szókimondó, megfellebbezhetetlen. Szerettem volna utánozni. Nem ment. Révait más körülmények születték. Mielőtt a kommunista mozgalomhoz csatlakozott, verseket írt. Néhányat Kassák közölt lapjában. Radikálisan megtagadta polgári származását:

*„Dögölj meg apám,
Dögölj meg anyám,
Dögölj meg első tanítóm”*

Ezerkilencszáznegyvennyolc szeptember huszonegyedikén, kedden délelőtt meleg idő volt. Igazi vénasszonyok nyara. A nyitott ablak mellett ültem a Köztársaság téri pártház nagytermében. Kuczor Böske, a leánykollégium titkára ült mellettem, majd Biricza következett a sorban. Izzadtunk a zsúfoltságtól s a félnék magasodó Révaitól. Amikor tőlem idegen csoportokat átkozott, élveztem hideg, kegyetlen logikáját. S most az idegességtől kesze-kusza betűkkel róttam papírra szenvedélytől fűtött kiáltozását: „A népi kollégisták egy része lenézi a tanulást, megnyílik a Vasvári Akadémia és azután az a bizonyos marsallbot a politikai vezetésre valóra válik... Sokáig becéztük a NEKOSZ-t, a bírálattal segíteni akarunk...” Kiátkozta Révai az úgynevezett „nemi felszabadítás” légkörét a NÉKOSZ berkein belül. „Kitaszítjuk a nemi kicsapongás gyakorlóit!” – kiáltotta.

Szétnéztem a teremben. Gyászos arcok. De mintha Biricza bólogatna. És Kuczor Böske sem szomorú. Rá még semmi nem vonatkozik a bírálatból.

A többség viszont viharvert „janicsár”. Évekig lobogott. Nem kímélt időt, fáradságot. Kétoldalt égette a gyertyát. Most a jeges szél elfújja a lángocskákat. A kiscgazdák fénykorában a *Kis Újság* „kommunista janicsárképzőnek” nevezte a népi kollégiumokat. Most röhög rajtunk a jobboldal. A francia forradalom felfalta gyermekeit, s most ezek is kezdik, mondogatják kárörvendőn.

Nem papneveldeben éltünk. Ez igaz. De mi az, hogy „nemi felszabadítás”? Soha senki nem beszélt erről. Ezt Révai kreálta. Ha nemi kapcsolat szövődött a mi köreinkben, soha nem kísérte semmiféle anyagi megfontolás, kényszer, kiszolgáltatottság, érdek. Természetes körülmények között született a szerelem, s ha nem volt életképes, természetes módon halt el, illúziók, hazugságok szülte megrázkódtatások nélkül. Születtek életre szóló nagy szerelmek is – erről miért nem beszélt Révai?

És a Vasvári Akadémia! Miért lenne az rossz, ha a tehetségek kiválasztódásának folyamatából nem csak a tudomány, hanem a politika is meríthetne? Megakadályozhatnánk a kontraszelekción.

Az egész kirohanás érthetetlen számomra. Közép-Kelet-Európa térségében egymás után dőlnek meg a régi rendszerek. Ázsiában is hódít a kommunizmus. Franciaországban, Olaszországban erős kommunista tömegpártok vannak. Miért kell a győzelmek bőséges aratásában a kaszát a „janicsárok” felé fordítani?

Vitát nem nyitottak. Csak Hollós Ervin mondott néhány szót, aki a Magyar Dolgozók Pártja ifjúsági bizottsága titkáraként köszöntötte Révait, s végül felkért bennünket az *Internacionálé* eléneklésére.

Hazafelé döcögünk a füstös fapadoson. Szüretelőket látok az ablakból. Évek óta tartó aszály után ez az első közepes termés. Keserves kínlódások, kemény, hajnaltól késő estig tartó munka után a földhözjuttatottak először érzik, van értelme a gürcölésnek.

Biricza előtt szétnyitott füzet, Révai szavait böngészi.

– Van mit megszívlelnünk! – és Kuczor Böskére néz.

A lány bólint. Fékez a vonat. Apró bakterház előtt szalutáló vasutas, hóna alatt kis piros zászló. A leszállók nehéz batyukat emelnek a földre. Sípól a kalauz. Indulunk tovább.

– A párt akarata parancs számunkra! Fegyelmezetten végrehajtjuk az utasításokat – mondja most már ünnepélyes arccal kinyilatkoztatva Biricza, s rám pillant, mert nyugtalanítja hallgatásom.

Felveszem a kesztyűt.

– Minden fontos kérdésben meg kellene hallgatni az alapszervezeteket. Akkor

tudnánk, mi a párt akarata. A párt többsége munkásokból és földhözjuttatottakból áll.

– Ez demagógia! – vágja rá Biricza, s elvörösödik.

– Mire jó az okoskodás? – szól közbe Kuczor Böske. – Tanulnunk kell! Ez a lényeg. – Rám néz. Először látok fölényt szemében. – Miért akarunk okosabbak lenni az okosoknál?

Nézem az elfutó földeket, hallgatom a kerekek zakatolását, nincs kedvem tovább fűzni a szót.

Másnap Berger fanyalogva fogad a szerkesztőségben.

– Pihentetünk egy kicsit. Utolsó éves vagy, kitűnőre kell érettségizned. Utána megvan a helyed a szerkesztőségben.

Révairól nem beszél. Fél tőle. Néhányszor már a megyei lapok szerkesztőinek is a nyaka közé csördített ostorával. Jaj annak, aki melléfog! Nincs megbocsátás. Kiebrudalják. Berger, szerkesztői értekezletekről hazatérve, bezárkózik szobájába. Konyakosüveget tesz maga elé. Iszik. Várja, hogy oldódjon a görcs. Aztán csendben, feltűnés nélkül elmegy, vérekes szemében ijedtséggel.

Újabban minden leírt szót többször is megrág a kéziratokban. Az önálló gondolatokat, érdekesebb hasonlatokat, szellemes megjegyzéseket, amelyekért régebben lelkesedett, villámgyorsan kihúzza. Zsörtölődik, néha ordít is miattuk.

Nem bánom, hogy pihentet. Unom a favágást, ez már nem is újságírói feladat.

Rövid időn belül vékony kis füzet jelenik meg. Az ország most már egyetlen ifjúsági szervezete, a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége gondozásában. Révai beszédét tartalmazza a brosúra, amit a NEKOSZ kommunista nagyaktíváján mondott. Minden kollégistának kötelező olvasmány, mielőtt a kollektíva megvitatná.

Biricza a városi MINSZ-bizottságra futkos. Valamire nagyon készül. Arca fontoskodó, titokzatos.

A megyei és városi pártbizottság apparátusát kibővítették. Felköltöztek a Szentháromság térre, ahol a Vármegyeháza terpeszkedik. Kiürítették a bank hatalmas épületét, s beköltöztek. A kapu előtt államvédelmi őr áll. Belépni csak cédulával lehet, amit a tudakozóban adnak.

A volt szocdem pártházban székel a MINSZ. Rétegszervezeteinek, a Szakszervezeti Ifjómunkás Tábornak, a Diákszövetségnek, az Egységes Parasztifjúság Országos Szövetségének külön irodái vannak a házon belül. Új, fentről jött fiatalok láthatók a MINSZ megyei és városi vezetői között.

Megszűnt már a közvetlen pártkapcsolat. Áttételek jöttek létre, MINSZ-bizottságok. A MADISZ a múlté, a táncmulatság már nem divat, komor fegyelem ülepedett mindenre. Az ifjúsági megmozdulásokon egyszerre lépünk, mint a katonák.

Külön ülésezett a kollégium négy szövetkezete. A Révai-beszéd volt a téma. A Diákszövetség városi vezetőségének ülésén voltam ezen az estén.

Másnap éreztem, hogy valami szokatlan történhetett. Kerültek a fiúk, nem néztek a szemembe, zavartak voltak.

Este a kollégiumi gyűlésen, amelyre a leánykollégiumot is meghívták, Biricza volt az előadó.

Én lettem az a bizonyos „ló az állatorvosi egyetemről”. Rajtam mutatta ki Biricza szemléletesen a NÉKOSZ minden betegségét.

Kellettek a konkrétumok, kellett a bűnbak. Találtatott egy villámhárító, aki az átkot

magába szippantotta. Mindenki megkönnyebbülhetett.

A városi MINSZ-titkár ült Biricza mellett. Magabiztosan, mereven nézett, mintha üvegszemei lettek volna, győztes volt a legyőzöitek házában. Csak néhány hónapja helyezték Budapestről a városba.

Harmincán hallgattak. Hatan felszólaltak, s ők csépeltek, ahol csak lehetett.

Biricza elégedetten bólogatott. Megadta a hangot. A többi visszhangozta gondolatait.

Harmincán hallgattak. Szerezhettek volna érdemeket, nem tették. Nem is bólogattak, nem is tapsoltak. Konok népség. Talán érezték, hogy tulajdonképpen itt nem is csak rólam van szó.

A vendég kollégisták között ült Csóka Kata. Amikor éjszakai kimaradásaim megjelenültek, elvörösödött az arca, s többé nem nézett rám. Szép arcocskája haragos volt. Majd biztosan beszámol szüleinek. Micsoda szégyen!

Mit mondjak? Hogyan védekezzem? Igaz, voltak nőügyeim. Az újságírás összehozott nőekkel, alkalmakat kínált. Jogos az irigykedés egyesek részéről, jól tudom, itt nem tanulógépek ülnek. A vágyakat nem lehet kiiktatni. Olyan eszme nem volt és nem is lesz soha, amely a vágyakat közömbösíti. Hiszen még a papnövendékek is... De miért védekezzem? Mit szégyelljek?

Igaz, hogy Vasvári Akadémiára pályáztam. Politikatudományt, filozófiát, szociológiát, pszichológiát szeretnék tanulni. Ez bűn?

Lehetnék kitűnő tanuló. Jó átlaggal zártam az évet... Mi a probléma? Lustasággal senki nem vádolhat. A tanulás mellett dolgoztam is. Hol az én bűnöm? Tényleg elhanyagolom a tanulást? Honnan veszi Biricza a bátorságot, hogy ezt ilyen határozottan állítja?

És ők hatan, a stréberek, az ügyeskedők, a konjunktúralovagok, akik feszítst megét kiáltanak rám, azt hiszik, hogy a hallgatag harminc nem tudja, hányszor változtattak véleményét szemrebbenés nélkül.

Miért hallgatott a harminc kollégista? Miért ezt a leggyengébb jellemű hat embert kellett hallgatnom?

Itt, ahol most élve boncolnak, negyvenhat novemberében, gennyes, véres gézek heverték, tömény orvosságzag, húgyszag facsarta orrunkat... Elvitték az orosz sebesülteket a város szívében épült szállodából. A kommunista alapszervezetek társadalmi rohammunkára mozgósítottak. Az üvegesek kicserélték a repedt ablaküvegeket, az asztalosok felcsiszolták a padlót, kijavították a törött ajtókat, a villanyszerelők csillárokat raktak fel, a vízvezeték-szerelők az emberi ürülékkel csordultig telt repedt kagylókat s az eldugult csöveket, rossz mosdókat cserélték újakra. A szobafestők és mázolókat ajtókat, ablakokat, falakat festettek. A MADISZ-ból is ott voltunk néhányan. Segéd munkát végeztünk a kommunista iparosok mellett.

Szoba-konyhás kicsiny házban laktam diákként a város szélén, a leglaposabb helyen, Molnár néninél. Télen, a szigetelés nélküli vályogfalak méternyi magasságban nedvesek voltak... A rohammunka után az újjávarázsolt szállodában örültem, hogy az első kollégisták között lehettem...

Csend van. A hatodik vádló is elmondta a magáét. Biricza hiába erőlködik, senki más nem száll be a ringbe.

Fojtogat a csend. Talán fel kellene állni és kimenni. De akkor rám fognák, hogy nincs önkritikám. Simán kizárnának. Mehetnék vissza Molnár néni nedves falú, dohos szobájába. Nem engedhetek Biriczának könnyű győzelmet.

Enyhe szédülést érzek, ahogy felállók, mint amikor a beteg lelép ágyáról. A szemek

felém fordulnak.

– Tudom, vannak hibáim. Minden erőmmel azon leszek, hogy kijavítsam őket. Kérlek benneteket, menet közben is szóljatok, ha valami nem tetszik, figyelmeztessetek, segítsetek. Csak felfuvalkodott emberek képzelik magukat hibanélkülinek. Én nem tagadom a hibáimat, ha segítetek, megbirkózom velük.

Taps. Az a harminc most összeüti a tenyerét... Győztem.

Megint mély csend. Biricza arca izzad a dühtől.

A városi MINSZ-titkár következik. Ismételteti Révai szavait. Mondja a leckét. Velem már nem is foglalkozik, belevész az általánosságokba.

Biricza az utolsó kollégiumi felszólaló szavait idézi, aki kizárásomat javasolta. Ki ért vele egyet?

Hét kéz van a magasban. Beleértve Biriczát is.

– Ki ellenzi?

Harminc kezét számlálnak. Senki nem tartózkodott.

A többség mellettem van. Ez jólesik. Mégis, úgy érzem, sebet kaptam. Az első sebet, mióta mozgalmi munkát végzek. Ha meggyógyul, akkor is megmarad a sebhely.

A sublóton álló alumínium Jézus keresztje előtt mozdulatlanul könyököl Páter. Kezét imára kulcsolja, fejét mélyen lehajtja. A harminc kéz közül az egyik az övé volt. Tudja, hogy a szobába léptem, de nem néz fel elmélyültségéből.

Csendben vetem az ágyat. Megmosakszom az ablakmélyedésben álló mosdókagylóban, majd fogat és lábat mosok. Ruhámat szép rendben a székre rakom. Cipőimet kiviszem az ajtó elé. Lefekszem. Az ablak felé fordulok. Háttal Páter ágyának. Lecsukom a szemem, aludni szeretnék. Az álom elpártolt tőlem.

Sokáig medítál a kereszt előtt Páter. Aztán zörren a sublót. Vetközni kezd. Mosakszik. Lekattintja a villanyt. Felkapcsolja olvasólámpáját.

Tegnap beleolvastam a legújabb könyvbe, ami ágya mellett feküdt az éjjeli-szekrényen.

Girolamo Savonarola dominikánus szerzetes a hőse, aki lángoló szavakkal ostromozta a gazdagok és a főpapság elpuhult, erkölcstelen életmódját, puritán köztársasági államformát követelt. Ám a kiváltságosok nem hagyták kiváltságaikat kárba veszni. Savonarolát egyházi átkokkal sújtották, bíróság elé állították és kivégezték, négy izgága szerzetestársával együtt. Előbb felakasztották őket, közszemlére téve kötélen lógó testüket, majd Firenze főterén máglyát gyújtottak, s a rothadásnak indult testeket a tűz martalékául vetették.

Savonarola! Különös ember lehetett. Tömegek hallgatták elbűvölve Firenze főterén. Ezreket ingerelt gyűjtő szavaival. A tömeg ugrásra készen állt. S akkor megelégték az igazságot hordozó szavakat. A gazdagok és a főpapok lecsaptak rá! A tömeg hátrahőkölt, mint a kutya, amelyiknek doronggal az orrára csapnak... Ismerem Páttert, gyűlöli a letűnt úri világot, papként is szolgálhatja a haladást.

Amikor tetemrehívásom történt, egy pillanatra találkozott a szemem Páterével. Bűnbocsánatot s egy kis sajnálkozó elnézésfélét láttam benne. Régebben, amikor diadalmasan megtértem éjszakai kiruccanásaimról, akkor is ugyanezt láttam tekintetében.

Milliárdnyi csillag néz rám a függöny nélküli ablakon át. Nagyon magányosnak érzem magam. Soha nem láttam apámat panaszkodni. Erre én is képtelen vagyok.

Páter fölényét eddig kinevettem. Most bánt. De miért? Tényleg fölényben van?

Néha, éjszakánként, amikor azt hitte, hogy alszom, akaratlanul is tetten értem Páttert. Forgolódott az ágyban, sóhajtozott. Aztán jött a magányos lihegés, az önkielégítés, vagy ahogy a parasztok mondják, a marokmarcsa.

Kinek a teste, kinek az arca jelenhetett meg Páter előtt ilyenkor? Szűz Máriáé? Vagy a tiszta és szent nők közül egy másik kiválasztotté? Vagy nincs teste és arca? Csak szabadulni akart a vágy kínzásától?

Páter! Ha tudnád, mennyivel nagyobb gyönyör a formás, telt női melleket simogatni, mint önnön hímvessződet, eltűnne szemedből örökre a buta fölény.

Még fülemben csengenek a sértő szavak, a gúnyos hangsúlyok, még húsomban érzem a fogak marását, s menekülésképpen próbálom megfejtem vágyódásaimat a vadító női keblek után.

... Mondták, anyámnak nem volt teje, és én tehéntejet kaptam. Első nagy, jogos találkozásom az éltető édes emlővel, elmaradt... A tehéntejbe szennyeződés kerülhetett, vérhas lett a vége. Az orvos tehetetlen volt, már majdnem elsirattak, amikor apám találkozott Kocsis Eszter nénivel, aki azt mondta: pörköljetek árpát, daráljátok meg, főzzetek belőle árpateát, majd attól meggyógyul. Két kézzel markoltam a poharat, s jóízűen ittam az árpateát. Meggyógyultam tőle... A női mell csak ösztöneimben lapult homályosan, meghatározhatatlanul. Aztán egyszer csak váratlanul előbukkant az ismeretlenségből. Tizenhat éves cigány lány jött a falu szélén álló putrik valamelyikéből, karján csecsemővel. Kigombolt ingéből kiállt a csöcse, s a kicsi becsukott szemmel mohón szopta... Úgy ért, mint az áramütés. Összefutott a nyál a számban, nagyot nyeltem. Amit nem élhettem át csecsemőkoromban, amit az ösztöneimmel hiába kerestem, előttem volt, elbűvölve néztem és sírva fakadtam...

Ez az éjszaka a virrasztásé.

Biricza karrierista. Ezt értem. Mindig voltak és lesznek karrieristák. Minden energiájukkal a szélirányra figyelnek. Mindig tudják, honnan fúj a szél. Ráállnák a szélirányra. Könnyen boldogulnak. Kinevetik az erkölcsi gátlásokkal küzdőket. De Biricza nem csak karrierista, van benne szadizmus is. Élvezi, ha fájdalmat okozhat, úgy keveri a szavakat, hogy kínozhasson velük. Ha a szúrós szavakat kiejti száján, sugárzik az arca a boldogságtól.

Nem tehetek róla, émelygek a szadizmustól, akkor is, ha másokat sújt. Az állatok kízóit is mindig utáltam.

Falumbeli iskolatársam, Bigyur, nem értett a kízó szavakhoz, mint Biricza, primitív módon nyilvánult meg szadizmusa.

Kitépte a legyek szárnyát, aztán boldog nevetéssel elengedte őket. Varangyos békát tartott dunsztosüvegben, s időnként megüttette árammal. Szikrázott a béka bőre, s olyan hangokat adott ki magából, mint egy nyöszörgő csecsemő.

Kerültem Bigyur társaságát, undorodtam tőle. Észrevette viszolygásomat, s igyekezett találkozásunkkor minél több disznóságot elkövetni, hogy kitoljon velem.

Egyszer sarabolásból jöttünk haza, s a Huszár-köznél párzó kutyákba botlottunk. Össze voltak ragadva, ahogy falun mondani szokták. Ilyenkor a kan hímvesszője beledagad a nőténybe. Egymásnak hátat fordítva állnak, némán várják, hogy a merevedés megszűnjön. Tehetetlenek és kiszolgáltatottak. Bigyur a borotvaéles sarabolóval szétvágta őket. A kan nyüsztve elrohant, véres csíkot húzva maga után. A nőtény a meglepetéstől dermedten állt, mert a hímvesszőt még mindig magában érezte.

Hányingert kaptam, fának támaszkodva öklendeztem. Ezek után Bigyurral nem

álltam szoba. Elmentem mellette, mintha nem ismerném...

Türelmetlenül várom a hajnalt, nem akar megérkezni. Vibrál az éjszaka homályában a sublóra állított alumínium Jézus a kereszten.

Szobatársamtól sokban eltér a véleményem. Mégsem haragszunk egymásra. Páter öröknek képzeli a családon alapuló parasztgazdaságot. Én szövetkezetét szeretnék, kevés emberrel, kicsiny területen, jól áttekinthető, kevés adminisztrációval, néhány választott vezetővel. Olyat szeretnék, amit még magáénak érezhet az ember, amibe könnyű beleszólni, mert könnyű áttekinteni, amelyben úgy érzed magad, mint egy nagy családban... A magányos család jobban kiszolgáltatott időjárásnak, betegségnek, szerencsétlenségnek, mint a tömörülés tagjai.

Lelki szemeimmel a falumbeli Güzü-Szabót látom. Megy a poros dűlőúton, a nyakában lazsnak. Figyeli az utat. Ahol lógombócot, megszáradt tehén- vagy disznóürüléket lát, gyorsan felkapja, s belecsúsztatja a durva szövésű lazsnakba. Megérkezvén, a trágyát kiborítja a földje végébe. Örömmel szemléli, egyre nagyobb a trágyadomb. Keze fekete és bűdös a piszoktól. Kút nincs a közelben. Nekilát a kapálásnak.

Hazafelé megint gyűjti az állatok hulladékát. Otthon is nő a trágyadomb. Állata alig van. A föld elszegényedik, ha nem trágyázzák.

A falumbeliek büszkébbek Güzü-Szabónál. Pedig sokan szegényebbek nála. De azért tartásuk az van. Ha kiejtik a két szót: Güzü-Szabó, megvetést érzel a hangjukban... Szeretném, ha a körülmények soha egyetlen Güzü-Szabót sem szülhetnének.

Az éjszaka csendjében burjánzik bennem a szégyen, mint a rák. Nem voltam hős a tetemrehíváson. Gyáva voltam. Taktikáztam. A szívem most kezd lázadni az eszem ellen. Csak őszinte szavakat érdemes kimondani. Különben csak beszél, beszél az ember. Rakosgatja a szavakat, szépen, okosan, ügyelve arra, hogy baj ne legyen belőlük.

Bemagoltam azt az átkozott broszúrát. És rágódom rajta. „A harc élesedik!” – hangsúlyozta Révai. Miért élesedik? Győztünk. A kispazda összeesküvők börtönben ülnek. A legyőzött reakciósök némán hallgatnak vagy hízelgő hangokat hallatnak. Emelkedik az életszínvonal. A tömegek elégedettek.

A hold hideg, kék fénye eszembe juttatja Révai kék nyakkendőjét. Hideg szín, hideg ember. Vág az esze, mint a borotva. De mit vág? A saját húsába vág! Nem veszi észre? Fenyegetése nyugtalanságot keltett bennem.

...,„Az egész családban, amit a párt jelent, napirenden van a rendcsinálás, a saját táborunkban – és a NÉKOSZ a mi táborunk – vigyázzunk az egészséges harci szellemre... A NÉKOSZ-t igen sokáig csak becéztük és csak becéztük!”

Rendcsinálás? Hosszú ostrom után beveszem az erődöt. Aztán előveszem a győztes csapatot, és kihirdetem, hogy itt az ideje a rendcsinálásnak! Ki érti ezt?

Dereng a hajnal. Visszatérnek a színek a szobába. Beszűrődnek a térről a korai munka első zajai.

Hogyan néztek Biriczára s arra a többi hatra? Eddig úgy éreztem, mintha a testvéreim volnának. Kiderült, hogy mostohatestvérek...

Ne csodálkozz a csődön. A káderek jelentős része lezüllött. Csupa olyan tulajdonság fejlődött ki bennük, amely ellen a forradalmár elődök életük kockáztatásával harcoltak. Talpnyalók, korruptok, hatalmaskodtok, kiváltságosok, harácsolok, elvtelen karrieristák, gyenge jellemű bábok népesítették be a vezetést. Jaj volt az igaz embernek,

ha közjük tévedt, ha próbálta számon kérni az eszméket, melyek jegyében egykor a mozgalom indult. Ezt a tenyészetet a túlsó oldalról csak dicsérni lehetett. Ezek ártottak legtöbbit a szocializmusnak. Ezek nyitottak kaput a kapitalizmus előtt...

Klaffog szájában a protézis beszéd közben. Izzad a ráncos arc, görnyedtek a vállak. Hol van Gállá Sándor, az egykori megyei titkár, aki pártközi vacsorákon együtt üvöltötte a magyar nótákat a széles hátú kisgazdákkal? Már csak emlékeimben él egészséges, szép termete. Roncs ül az ágyamnál. Csak néhány vonás emlékeztet halványan a régre. Lelke a testénél is sebzettebb.

Agyam végébe kapaszkodik, amikor erőlködve föláll székéről. – Jobbulást kívánok!
– Köszönöm a látogatást.

Húzza bal lábát, ahogy kifelé megy a kórteremből. Harmadik trombózisát is túlélte.

Emlékszem, szobatársak voltunk Gallával, a hatvanas évek elején, a Pártfőiskola kollégiumában. Néha beszélt magáról, világomlásnak kellett történni ahhoz, hogy írassak róla.

Nem sokkal a Rajk-per után letartóztatták Gallát, az egykori jugoszláviai partizánt. Járási aktívaértekezleten beszélt az áruló összeesküvő bandáról. Este hazafelé tartott, amikor megállították a kocsiját. Megbilincselve átültették a másik kocsiba. Sokáig gyötörték eredménytelenül aztán felhasználták egy kémperben s halálra ítélték. A kommunistának az ügy érdekében fekete szerepet is vállalnia kell, sugalmazták, s ő jó médiumnak bizonyult.

Kivitték a jugoszláv felderítő őrnaggyal együtt a börtönudvarra. Láta a felvillanó torkolattüzekeket, de azt nem tudta, hogy a két jobb oldalon álló katona, akinek órá kellett löni, vaktölténnyel volt ellátva. Ájultan összeesett. Amikor a hullakamrában életre pofozták, nem akarta elhinni, hogy föltámadt.

Ezek után minden nyilvántartásban halottként szerepelt. Idegen néven felderítő iskolát végzett, s egy borongás őszi éjszakán átcsempészték a határon.

Ötvenhat decemberében, amikor visszatértem a városba, ahol a mozgalomhoz kapcsolódtam, a megyei pártbizottság kapujában elsőként Gallába ütköztem. Zöld pufajkáját szorosra húzott szíj fogta össze, amelyen TT-pisztoly fityegett. Karhatalmi szakaszparancsnok lett a felderítőből.

Egyre gyengülök, elhagy az erőm, alig várom, hogy Kutasi rám nyissa az ajtót.

– Mondd meg őszintén, valami új nyavalya tört rám?

Kutasi fejét rázza. – Nem kellfélned öregem, múló visszaesésről van szó.

Látom a szeméről, nem mond igazat. – Ne kímélj!

– Nem kell beszarni, koslatunk mi még együtt a lányok után.

Erőltetett a nevetése, sírva-nevetés.

– Meghagynak igazgató főorvosnak?

– Unom a bürokráciát, az értekezleteket, nyugdíjba megyek – feleli.

Próbálok szemébe nézni, mindig elkapja tekintetét. Hallgatunk.

Végül megpaskolja arcomat, mint egy kisgyermeknek. – Szevasz öreg! Bármilyen hasfájásod van, jelezd s én jövök.

Az éjjeliszekrényről Cecillia lánya néz rám. Bunni hozta a kamaszkori képet. Zsóka kiköpött Cecillia. Bunni Rajk letartóztatása után rögtön lelépett... Fegyverrel üzletel az elvéniült Bunni, Kanadában él, dúsgazdag és szidja az imperializmust. Cecillia halála előtt engem emlegetett, s meghagyta Bunninak, ha az életben egyszer Magyarországon

jár öcrvít. el nekem Zsóka fényképét.

Zsóka vendégtanár a havannai egyetemen. Esztétikát tanít. Nem fogad el Bunnitól pénzt, önálló életet él... Születési éve, hónapja, napja után ítélve Zsóka az én lányom is lehetne. Jó lenne találkozni vele, de ez reménytelennek látszik. A fényképe örömmel tölt el. Szépség értelem, akaraterő' sugárzik róla. Torzulások, botlások, árulások, győzelmek és bukások rengeteg tapasztalatából tanulva az utódok, remélem, eredményesebben vívják harcukat Mammon ellen, a közösségi társadalomért.

A halál kapujában minden nyomorúságosán kicsinyesnek, jelentéktelennek tűnik, mégis szeretnél mindent újrakezdeni, s csendben nyeled a könnyed, mert tudod, bevégeztetted.

Készült 500 példányban

ISBN 963 440 500 2

ISSN 0866-4420

Felelős kiadó a szerző

Felelős szerkesztő Tabák András

010241 Tótfalusi Tannyomda, Budapest

Felelős vezető Nagy Lajos igazgató

Terjeszti a Könyvtárellátó Közhasznú Társaság
